

LAPPEENRANNAN TEKNILLINEN YLIOPISTO

Kauppätieteiden osasto

Kandidaatintutkielma

Laskentatoimi

Ulkoisen tilintarkastajan palvelut ja hyödyt pienyrityksille

External auditing in small businesses – services and benefits

Tekijä: Jenni Saastamoinen
(0344613)

Opponentti: Tomas Lehtinen

Ohjaaja: Satu Pätäri

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
1.1	Tausta.....	1
1.2	Tavoitteet ja tutkimusongelmat	4
1.3	Tutkimuksen rajaukset.....	5
1.4	Tutkimusmenetelmät ja -aineistot.....	6
1.5	Tutkielman rakenne.....	8
2	PIENYRITYKSEN TILINTARKASTUS.....	9
2.1	Pienyrityksen määrittely.....	9
2.2	Tilintarkastusvelvollisuus	12
2.3	Pienyritystilintarkastuksen erityispiirteet.....	14
3	TILINTARKASTAJAN PALVELUT PIENYRITYKSILLE	17
3.1	Asiantuntijapalvelut	17
3.2	Tilintarkastajan riippumattomuus	21
4	TILINTARKASTUSPALVELUIDEN HYÖDYT	24
4.1	Tilintarkastuksen hyödyllisyyden mittaaminen.....	24
4.2	Lakisääteinen tilintarkastus	26
4.2.1	Yritys ja sen omistajat	26
4.2.2	Yrityksen ulkopuoliset sidosryhmät	29
4.3	Asiantuntijapalvelut	32
5	YHTEENVETO JA LOPPUPÄÄTELMÄT.....	37
	LÄHTEET	40

LIITTEET

Liite 1. Pienyrittäjien A ja B haastattelut - haastattelurunko

1 JOHDANTO

1.1 Tausta

Tilintarkastuspalveluja käyttää hyväkseen suuri joukko ihmisiä kuten yrityksen omistajat, sen työntekijät, sekä virkamiehet, joten on luontevaa, että koko tilintarkastusala elää jatkuvasti muutoksen keskellä. Muun muassa lainsäädäntö kohdistaa tilintarkastukseen muutospaineita, koska jatkuvasti muuttuvassa yritysmaailmassa myös tilintarkastuksen lainsäädännöllä on paineita pysyä kehityksen mukana. Yksi huomattavista tilintarkastusta koskevista muutoksista kansallisella tasolla on tilintarkastusvelvollisuuden poistaminen pienimmiltä osakeyhtiöiltä, joka on luonut alalla runsaasti keskustelua säännöksen tarpeellisuudesta sekä ennen lakiuudistusta että sen jälkeen. Kaikki tilintarkastajan palvelut eivät kuitenkaan perustu lakiin, vaan tilintarkastajat voivat tarjota asiantuntijapalveluitaan verotukseen, liiketoimintaan tai laskenta-toimeen liittyvissä seikoissa.

Tämä tutkimus keskittyy pienyritysten tilintarkastukseen sekä muihin palveluihin, joita tilintarkastaja voi tarjota pienyrityksille. Oleellinen osa tätä tutkimusta on myös näistä palveluista koituvan hyödyn arviointi pienyritysten näkökulmasta. Tilintarkastuslaki (13.4.2007/459) määrittelee tilintarkastuksen yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen sekä hallinnon tarkastamiseksi (Tilintarkastuslaki 3. luku §11). Ulkoinen tilintarkastaja voi kuitenkin tarjota lakisääteisen tilintarkastuksen lisäksi myös muita palveluja. Koska monet pienyritykset eivät ole tilintarkastusvelvollisia, tilintarkastajan tarjoamalla konsultointi- ja asiantuntijapalveluilla ja niiden tuottamilla hyödyillä on suuri painoarvo tässä tutkimuksessa.

Tutkimuksen aiheen taustana oli mielenkiinto tutkia tilintarkastusta nimenomaan pienyritysten näkökulmasta, sillä siihen liittyy monia mielenkiintoisia piirteitä, joita ei yleisessä tilintarkastuskirjallisuudessa tai alaa koskevissa tutkimuksissa juurikaan käsitellä huolimatta siitä, että suurin osa Suomessa toimivista yrityksistä voidaan luokitella pieniksi tai keskisuuriksi yrityksiksi (Yrittäjyys Suomessa 2010). Monia tilintarkastusalan standardeissa tai tilintarkastuslaissa määrättyjä säännöksiä ei voida sel-

laisenaan soveltaa pieniin yhtiöihin tai niiden noudattamisesta ei ole vastaavaa hyötyä, joten onkin tärkeää keskittyä siihen, millaiset palvelut ovat nimenomaan pienyrityksille tärkeitä.

Tutkimusotteena on lähinnä kirjallisuuskatsaus, jossa tarkastellaan, mitä aikaisemmat tutkijat ovat kirjoittaneet aiheesta. Oman panoksensa pienyritystilintarkastusta koskevaan kirjallisuuteen tämä tutkielma tuo kahden pienyrittäjän haastattelun muodossa. Näiden avulla tutkimukseen pyritään tuomaan mukaan uutta näkökulmaa esittämällä pienyrittäjien omat kokemukset ja mielikuvat tilintarkastuksesta ja sen tarpeellisuudesta sekä osaltaan vahvistamaan jo aikaisemmin julkaistuja tutkimustuloksia.

Yritystoiminnan kehittyessä myös tilintarkastus on saanut uusia piirteitä. Kun yrittäjät olivat itse omistajia ja johtajia, tilintarkastusta ei tarvittu. Nykyisenä trendinä yritysmaailmassa näyttää sen sijaan olevan johdon ja omistuksen eriytyneisyys, jolloin myös tilintarkastusta tarvitaan turvaamaan omistajien intressit. (Aho & Vänskä 1996, 1) Pienyritykset ovat kuitenkin hyvin erilaisessa asemassa kun keskustellaan tilintarkastuksen tarpeellisuudesta. Useimmissa pienyrityksissä ei ole eriytynyttä johtoa ja omistusta, vaan yrittäjä on useimmiten sekä omistaja että johtaja. Tästä huolimatta tilintarkastus voi olla erittäin tarpeellista pienyrityksille, kuten aiempi kirjallisuus osoittaa (Rantalainen 1999, Kontkanen 2004).

Tutkimus sijoittuu ulkoisen laskentatoimen kenttään ja erityisesti tilintarkastukseen pienyrityksissä. Pienten yritysten tilintarkastuksen tutkimus on ollut aikaisemmin melko harvoin esiintyvä tutkimuskohde, joka esiintyi vain osana jotakin muuta tutkimusta tai yhtenä kappaleena oppikirjatyypissä julkaisuissa (Koskela 1990, 12). Viime aikoina pienyritystilintarkastus on kuitenkin noussut ajankohtaiseksi tutkimusalueeksi (Rehn 2005, Leppiniemi 2004). Suurin osa merkittävistä löydöksistä pienyritystilintarkastuksessa tulee ulkomaisista tutkimuksista, jotka on tehty muun muassa Englannissa ja Yhdysvalloissa, jossa tilintarkastuksen tutkimus on ollut perinteisesti osa laskentatoimen tutkimusta (Koskela 1990, 8).

Tilintarkastuksen teoria on pääosin säännelty tilintarkastuslaissa sekä KHT-yhdistyksen julkaisemassa Tilintarkastusalan standardit ja suositukset -kirjassa

(KHT-yhdistys 2009). Tilintarkastuslaissa säädetään muun muassa tilintarkastusvelvollisuudesta, tilintarkastuksen sisällöstä, tilintarkastajaa koskevista velvoitteista, tilintarkastajan rekisteröinnistä sekä tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuudesta ja valvonnasta. Tilintarkastusalan standardeissa ja suosituksissa kerrotaan tarkemmin tilintarkastajan ammattieettisistä periaatteista, tilintarkastajan tarjoamista palveluista sekä avataan yksityiskohtaisemmin tilintarkastuslaissa esitettyjä säännöksiä. Tilintarkastusalan standardit sisältävät myös yksityiskohtaiset menetelmät siitä, miten tilintarkastaja voi ennen toimeksiantoa sekä sen aikana arvioida riippumattomuuttaan.

Hiukan vanhempaa tutkimusta pienten yritysten tilintarkastuksesta edustaa Rolleri (1985, 151-152), joka käsittelee artikkelissaan pienyritystilintarkastuksen eroja hyvin pitkälti Davisonin (1979, 60-62) löytöjen pohjalta. Hänen mukaansa pienyrityksen sisäiseen valvontaan ei voi luottaa, koska omistajuus ja johto ei ole usein eriytynyttä ja näin ollen tilintarkastaja joutuu arvioimaan omistajan rehellisyyttä. Rollerin (1985, 152) mukaan vain kokeneiden tilintarkastajien tulisi tarkastaa pienyrityksiä, koska audit trail -periaate eli katkeamaton kirjausketju ei ole aina selvästi määritettävissä, tilikirjaa ei välttämättä ole ja tilinpäätös täytyy koota alusta alkaen.

Pienyritystilintarkastuksen ja sen hyötyjen tutkiminen on nykyäänkin suosittu tutkimuskohde, kuten Hay (2003) artikkelissaan todistaa. Hay tutki uusiseelantilaisten pienten perheyriyten tilintarkastuksen tarpeellisuutta, ja huomasi että monet pienyritykset käyttävät tilintarkastuspalveluita, vaikka eivät olisi tilintarkastusvelvollisia, mutta tarkkaa määrää on kuitenkin vaikea selvittää. Tärkeimmiksi tilintarkastuksesta koituvista hyödyistä Hay (2003, 17) listaa yrityksen riskin alentamisen, paremmat korkotasot, sijoittajien houkuttelevuuden ja johdon valvonnan.

Suomalaisen pienyritystilintarkastusta koskevan tutkimuksen tärkeimpiä johtohahmoja on Koskela (1990) ja hänen kyselyaineistolla tehty tutkimuksensa tilintarkastuksesta pienyrityksistä. Vaikka tutkimus on jo vanha verrattuna laskentatoimen jatkuvasti kehittyvään tutkimuskenttään, Koskelan (1990) tutkimukseen viitataan edelleen myös uusimmissa tutkimuksissa, ja sitä voidaankin pitää eräänlaisena suomalaisen pienyritystilintarkastukseen liittyvän tutkimuksen esikuvana.

1.2 Tavoitteet ja tutkimusongelmat

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää ensinnäkin, millaisia tilintarkastuspalveluita nimenomaan pienyrityksille tarjotaan ja toiseksi, millaisia hyötyjä näistä on odotettavissa. Tutkimus ottaa kantaa siihen, millaisia palveluita tilintarkastaja voi tarjota pienyritykselle varsinaisen tilintarkastuksen lisäksi. Tilintarkastuspalveluista koituvaa hyötyä tutkittaessa keskitytään siihen, miten aikaisempi kirjallisuus on ottanut huomioon hyötynäkökulman pienyritystilintarkastuksessa, ja millä tavalla hyötyä on pyritty määrittelemään ja mittaamaan. Haastatteluosiossa pyritään tuomaan hyötynäkökulmaa esille haastateltavien pienyrityksien subjektiivisilla kokemuksilla siitä, miten tilintarkastajalta ostetut palvelut ovat vaikuttaneet heidän yritystensä toimintaan.

Tutkimuksen pääongelma esitetään seuraavasti:

”Millaisia tilintarkastuspalveluita pienyrityksille tarjotaan ja millaisia hyötyjä näistä syntyy?”.

Pääongelma on näin ollen kaksiosainen. Koska pienyrityksille tarjottavat tilintarkastuspalvelut poikkeavat jonkin verran toisille yrityksille tarjottavista tilintarkastuspalveluista, on tärkeää määrittää nämä palvelut niistä syntyvien hyötyjen lisäksi. Pääongelmasta voidaan muodostaa myös kolme alaongelmaa, joihin vastaamalla saadaan vastaus myös pääongelmaan.

Tutkimuksen pääongelmaan pyritään vastaamaan seuraavilla kysymyksillä:

- Miten pienyritys voidaan määritellä?
- Miten pienyrityksen tilintarkastaja voi säilyttää riippumattomuutensa?
- Miten tilintarkastuspalveluista koituvia hyötyjä voidaan mitata ja ryhmitellä?

Ensimmäiseksi alaongelmaksi muodostuu pienyrityksen käsitteen määrittäminen. Koska tämä tutkielma on rajattu ainoastaan pienyritystilintarkastukseen, on tärkeää tarkastella, mitä pienyrityksellä oikeastaan tarkoitetaan, ja miten se voidaan määritellä. Pienyritystä määriteltäessä tukeudutaan vahvasti aiempaan kirjallisuuteen ja pyritään sen avulla luomaan yhtenäinen kuva siitä, mitä pienyrityksellä käsitetään.

Toinen alaongelma sivuaa tilintarkastajan riippumattomuusvaatimuksia. Tämä tutkimus käsittelee sekä lakisääteistä tilintarkastusta että muita tilintarkastajan tarjoamia palveluja, joten on myös tärkeää tutkia, miten tilintarkastaja pystyy säilyttämään riippumattomuutensa, jos hän tarjoaa molempia palveluita samaan yritykseen. Riippumattomuuskysymys muodostui alaongelmaksi pienyritysten koon takia. Koska yritykset ovat pieniä, tilintarkastajan konsultoinnilla voi olla hyvinkin suuri vaikutus yrityksen toimintaan ja saattaa näin ollen näkyä jopa yrityksen tilinpäätöksessä. Tähän alaongelmaan vastaamalla pyritään määrittämään, millaisia palveluita tilintarkastaja voi tarjota ja millaisessa laajuudessa, jottei se vaaranna hänen riippumattomuuttaan.

Kolmannessa alaongelmassa pyritään selvittämään, miten tilintarkastushyötyjä voidaan mitata ja voidaanko niitä ryhmitellä joidenkin yhteisten ominaisuuksien avulla. Vastausta etsitään pääosin aikaisemmasta kirjallisuudesta, mutta mukaan otetaan myös haastatteluiden tuloksia, jotka tuovat esiin näkökulmia, joita aikaisempi kirjallisuus ei ole käsitellyt.

1.3 Tutkimuksen rajaukset

Kuten tutkimuksen aihe jo osoittaakin, tutkimus keskittyy ainoastaan pienyrityksiin. Tämä rajaus syntyi toteamuksesta, että tilintarkastajan palvelut voivat olla hyvinkin erilaisia kun on kyse pienyrityksistä ja lisäksi pienyritystilintarkastukseen liittyy monia erityisiä piirteitä (Koskela 1990, 32-33). Rajaus pienyrityksiin tuli ajankohtaiseksi myös uudistetun tilintarkastuslain myötä, joka poisti tilintarkastusvelvollisuuden pienimmiltä osakeyhtiöiltä (Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459). Tämän seurauksena tilintarkastajien tarve pienille yrityksille saattaa muuttua ja tässä tutkimuksessa tarkastellaankin, millainen tarve tilintarkastuspalveluille on olemassa. Pienyritystilintarkastus on tutkimusalueena hyvin tärkeä, sillä Suomessa on alle 10 työntekijän yrityksiä noin 93,3 prosenttia kaikista yrityksistä (Yrittäjyys Suomessa 2010). Pienyritykset ovat siis määrällisesti hyvin merkittävä osa Suomen yritysmaailmaa ja näin ollen on tärkeää käsitellä tilintarkastuspalveluja myös näiden yritysten osalta.

Tutkimusongelmaa pyritään käsittelemään nimenomaan pienyrityksen näkökulmasta. Tämä rajaus haluttiin sisällyttää tutkimukseen, koska aikaisemmassa kirjallisuudessa

pienyrittystilintarkastusta on käsitelty pääosin ainoastaan tilintarkastajan tai viranomaisten näkökulmasta. Pienyritysten näkökulmaa erityisesti tilintarkastuksesta koituvien hyötyjen osalta käsitellään kahden pienyrittäjän haastattelun avulla sekä osin aikaisempaan kirjallisuuteen perustuen.

Tutkimus käsittelee pienyritystilintarkastusta ainoastaan Suomessa, tosin vertailukohdina käytetään muutamia ulkomailla tehtyjä tutkimuksia samasta aihealueesta, mutta ainoastaan niiltä osin, joilta ne soveltuvat suomalaiseen tilintarkastusmaailmaan. Pienyritystilintarkastuksen tutkiminen haluttiin rajata ainoastaan Suomeen, koska tilintarkastusta koskevat sääntelyt poikkeavat suuresti eri maiden välillä, eikä tämä tutkimus käsittele näitä eroja, vaan itse tilintarkastusta ja siihen liittyviä palveluita.

Tutkimus haluttiin myös rajata ulkoisen tilintarkastajan palveluihin, joten sisäistä tarkastusta tässä tutkielmassa ei käsitellä. Tämä rajaus johtuu siitä, että pienissä yhtiöissä omistajuus, valvonta ja kontrollit keskittyvät pääosin yhteen henkilöön. Näin ollen ulkoisen tilintarkastajan täytyy arvioida huolellisesti omistajan rehellisyyttä, koska tällä on suora vaikutus tilinpäätöksen oikeellisuuteen ja täydellisyyteen (Rolleri 1985, 150).

1.4 Tutkimusmenetelmät ja -aineistot

Tutkimuksen tutkimusote on kvalitatiivinen, pääosin aikaisempaan aineistoon perustuva kirjallisuuskatsaus. Jotta aikaisempia tutkimustuloksia pystyttäisiin vahvistamaan, ja osittain tuomaan myös uutta näkökulmaa aiheeseen, tutkimukseen otetaan mukaan kahden pienyrittäjän haastattelut. Näin ollen tutkimus muodostuu sekä teoreettisesta että empiirisestä osasta.

Tutkimukseen haluttiin tuoda mukaan myös empiiristä näkökulmaa muuten pääosin teoreettispainotteiseen sisältöön. Haasteltavaksi valittiin kaksi pienyrittäjää, jotta aihealueen keskusteluun saadaan mukaan myös yrittäjien näkökulma. Suurin osa aikaisemmasta pienyritystilintarkastusta koskevasta kirjallisuudesta on keskittynyt pääosin tilintarkastajan palveluihin nimenomaan tilintarkastajan näkökulmasta (Colbert & Murray 1998; DeAngelo 1981).

Haastattelu kostuu kahden pienyrittäjän kokemuksista tilintarkastajista, heidän käyttämistään tilintarkastajan palveluista sekä näistä heille koituneista hyödyistä. Haastattelutyyppeihin valittiin elementtejä sekä puolistrukturoidusta haastattelusta että teemahaastattelusta. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat usein samoja, mutta haastateltava saa vastata omin sanoin eli valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole. Teemahaastatteluissa sen sijaan etukäteen määrätty teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta niiden järjestyksessä ja laajuudessa voi olla eroja. (Eskola & Suoranta 2008, 86) Teemahaastattelun tarkoituksena oli, että keskustelemalla samoista aihealueista kahden haastattelun välille saadaan luotua vertailukohteita, mutta tarvittaessa haastateltava pystyi kuitenkin kertomaan lisää kokemuksistaan, jotka nousivat eteen haastattelun edetessä. Osa yrittäjille esitetyistä kysymyksistä oli puolistrukturoituja ja ne kysyttiin molemmilta haastattelevilta. Tämän tarkoituksena oli luoda vertailukelpoista aineistoa haastattelun tärkeimmistä aihealueista, sillä kun kysymykset on esitetty samalla tavalla molemmille haastateltaville, eliminoidaan muun muassa haastattelijan tekemät virheet kysymysten esittämisessä eikä merkityseroja voi näin ollen tulla, vaan vastaukset ovat vertailukelpoisia.

Haastatteluun pyrittiin valitsemaan kaksi lähtökohdiltaan mahdollisimman samanlaista haastateltavaa, jotta mahdolliset erot haastattelujen tuloksissa eivät johtuisi erilaisista toimintaympäristöistä tai liiketoiminnasta. Haastateltavien pyynnöstä heidän nimiään tai yritysten nimiä ei julkaista tässä tutkimuksessa, vaan heihin viitataan jatkossa nimillä haastateltava A ja haastateltava B. Molemmat haastateltavat ovat käsityöalalla toimivia naisyrittäjiä, jotka molemmat toimivat yhden henkilön yrityksissä. Molemmat ovat toimineet yrittäjinä lähes yhtä kauan ja molemmat ovat myös suorittaneet yrittäjän ammattitutkinnon. Haastateltava A omistaa osakeyhtiön, jonka toimialana on painettujen kodin käyttötekstiilien myyminen jälleenmyyjille. Haastateltava B toimii sen sijaan toiminimellä, jonka toimialana on turkis- ja nahkatuotteiden valmistus mittatilauksena sekä niiden myyminen. Haastateltava A:n yritys on ollut tilintarkastusvelvollinen ennen tilintarkastuslain muutosta ja teettänyt lakisääteisiä tilintarkastuksia, mutta myöhemmin yhtiöjärjestyksessä on kuitenkin luovuttu tilintarkastajan valinnasta välittömästi lakimuutoksen jälkeen. Tämän lisäksi haastateltava on käyttänyt yrityksessään tilintarkastajan tarjoamia konsultointipalveluita. Haastateltava B ei ole ollut koskaan tilintarkastusvelvollinen eikä yrityksessä ole näin ollen koskaan teetetty lakisääteistä

tilintarkastusta. Sen sijaan haastateltava on säännöllisesti käyttänyt tilintarkastajan konsultointipalveluja. (Haastateltava A&B 2010) Haastattelussa esiin tulleita seikkoja tullaan esittämään läpi tutkimuksen.

1.5 Tutkielman rakenne

Tutkielma koostuu viidestä pääluvusta. Ensimmäisessä johdantoluvussa on esitelty tutkimuksen tausta, tutkimusongelmat sekä tutkimuksen tavoitteet. Tämän lisäksi johdantoluvussa on myös esitetty tutkimuksessa käytetyt aineistonkeruumenetelmät. Toinen luku, pienyrityksen tilintarkastus, käsittelee lakisääteistä tilintarkastusta. Tämän yhteydessä määritellään ensin pienyrityksen käsite ja tilintarkastusvelvollisuus sekä otetaan huomioon tilintarkastusvelvollisuuden poistaminen pienimmiltä yrityksiltä. Luvun lopussa tarkastellaan myös millaisia erityispiirteitä pienyrityksen tilintarkastukseen liittyy.

Kolmannessa luvussa käsitellään muita tilintarkastuspalveluita lakisääteisen tilintarkastuksen lisäksi ja tutkitaan, miten tilintarkastaja voi säilyttää riippumattomuutensa, kun hän tarjoaa yritykselle samanaikaisesti sekä lakisääteistä tilintarkastusta että neuvonta- ja konsultointipalveluja. Neljännessä luvussa käsitellään tilintarkastuspalveluista koituvia hyötyjä pienyrityksen näkökulmasta. Hyödyt jaetaan lakisääteisestä tilintarkastuksesta johtuviin hyötyihin ja tilintarkastajan asiantuntijapalveluista johtuviin hyötyihin. Viidennessä luvussa tiivistetään tämän tutkimuksen tulokset ja annetaan ehdotuksia tuleville tutkimuksille aihealueesta.

2 PIENYRITYKSEN TILINTARKASTUS

2.1 Pienyrityksen määrittely

Vielä nykyäänkään ei ole pystytty luomaan yhtä selkeää, tarkkaa ja laajasti hyväksyttyä määritelmää pienyritykselle (Bridge et al. 2003). Jotta tutkimukseen alaongelmaan ”Miten pienyritys voidaan määritellä?” pystyttäisiin vastaamaan, tutkitaan ensin, miten pienyritys on määritely alan kirjallisuudessa ja lainsäätäjien suosituksissa. Tämän jälkeen näistä määritelmistä johdetaan tässä tutkimuksessa käytettävä pienyrityksen käsite.

Yleisesti ottaen pienyritys katsotaan yritykseksi, jolla on muutama työntekijä, pieni liikevaihto, vähän tai ei ollenkaan formaalista rakennetta ja sitä usein johtaa yksi henkilö, joka on myös yrityksen omistaja. Monet määritelmät jakavat pienyrityksen myös useisiin pienempiin alakategorioihin. Näistä esimerkkejä voivat olla seuraavat:

- itsetyöllistetty: yhden henkilön yritys;
- mikroyritys: maksimissaan 19 työntekijää, tai vaihtoehtoisesti yhdeksän;
- pienyritys: 20–99 työntekijää, tai 10–99;
- keskisuuri yritys: 100–499 työntekijää. (Bridge et al. 2003, 183)

Euroopan komissio on antanut yritys- ja teollisuustoiminnan julkaisuissaan koko EU-aluetta koskevat yhteiset pienyritysten määritelmät. Vuonna 1996 komissio antoi ensimmäisen kerran suosituksensa pienyritysten määritelmästä ja vuonna 2006 julkaisussa uudessa käyttäjän oppaassa on esitetty uusi, vuonna 2005 voimaan tullut suositus, jossa oli huomioitu talouden kehitys vuodesta 1996 ja näin ollen muutettu pienyritysten määritelmien kynnysarvoja. Komission mukaan pienyrityksille tarvitaan yhteinen määritelmä, jotta voidaan lisätä niiden johdonmukaisuutta ja tehokkuutta sekä vähentää kilpailun vääristymistä. (Euroopan komissio 2006, 6) Komission suositus pienyrityksen määritelmästä lähtee liikkeelle siitä, miten yritys määritellään yleisesti. Uuden määritelmän mukaan yrityksiä ovat ”*niiden oikeudellisesta muodosta riippumatta kaikki yksiköt, jotka harjoittavat taloudellista toimintaa*”. Näin ollen yrityksen määritelmässä ratkaisevaa on taloudellinen toiminta, ei juridinen muoto. Pienyrityk-

sen määritelmän osalta komissio asettaa kynnysarvot henkilöstömäärälle, vuosiliikevaihdolle ja taseen loppusummalle. Sen mukaan pieni yritys on yritys, jonka palveluksessa on vähemmän kuin 50 työntekijää ja jonka vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 10 miljoonaa euroa. Näistä vaatimuksista pienyrityksen on täytettävä henkilöstömäärää koskeva edellytys ja tämän lisäksi joko liikevaihtoa vai taseen loppusummaa koskevan kynnys, eli sen ei tarvitse samanaikaisesti täyttää molempia. Henkilöstömäärää koskeva edellytys on sen sijaan ehdoton. Komissio määrittelee myös mikroyrityksen eräänä pienyrityksen alakategoriana. Mikroyrityksen henkilöstöön kuuluu alle 10 henkilöä ja vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma on alle kaksi miljoonaa euroa. (Euroopan komissio 2006, 13-14)

Tilastokeskus käyttää pienyrityksen määritelmässään Euroopan komission määrittelemiä kynnysarvoja. Tämän lisäksi tilastokeskus käyttää myös komission antamaa määritelmää riippumattomista yrityksistä ja käyttää sitä yhtenä pienyrityksen edellytyksenä. Riippumattomia yrityksiä ovat sellaiset, joiden pääomasta tai äänivaltaisista osakkeista 25 prosenttia tai enemmän ei ole yhden yrityksen omistuksessa, vaan sillä on yksi tai useampi vähemmistöosakkuus. Vaihtoehtoisesti riippumaton yritys voi olla myös täysin itsenäinen. (Tilastokeskus 2010)

Yllä olevat pienyrityksen määrittelyt ovat kaikki kvantitatiivisia, mutta pienyritystä voidaan lähestyä myös kvalitatiivisesti. Bridge et al. (2003, 184) ehdottaakin pienyrityksen määrittämistä neljän kvalitatiivisen ominaisuuden avulla. Ainakin kaksi näistä ominaisuuksista tulisi täyttyä, sillä yhteen ominaisuuteen perustuvan määrittelyn vaarana on se, että sellaisia yrityksiä jätetään määritelmästä pois, joita toiset kuitenkin pitävät pienyrityksinä:

- yrityksen johtaminen on itsenäistä ja usein johtaja on myös yrityksen omistaja;
- pääoma ja omistusoikeudet tulevat vain yhdeltä yksilöltä tai pieneltä ryhmältä;
- toiminta-alueet ovat pääosin paikallisia, mutta markkinoiden ei kuitenkaan tarvitse olla paikallisia;
- yrityksen suhteellinen koko toimialaan on pieni kun sitä verrataan toimialan isompiin yksikköihin.

Myös IASB (International Accounting Standards Board) suosii kvalitatiivista lähestymistapaa pienyrityksen määrittelyyn. Sen mukaan yritys on julkisesti tilivelvollinen, ja

joutuu näin ollen laatimaan täydellisen IFRS-tilinpäätöksen (International Financial Reporting Standards), jos seuraavat kaksi kriteeriä täyttyvät: yritys tallettaa tilinpäätöksensä arvopaperikomiteaan tai johonkin muuhun sääntelevään organisaatioon tarkoituksenaan laskea markkinoille liikkeelle arvopapereita; tai se säilyttää luottamukseen perustuvan määrän varoja pankille, vakuutusyhtiölle, eläkerahastolle tai muulle vastaavalle. (IFAC 2006, 4, 8)

Tilintarkastusalan suosituksissa (KHT-yhdistys 2009, 581) pienyhtiö määritellään laadullisesti, mutta se ei kuitenkaan sulje pois kvantitatiivista määrittelyä ja myöntää, ettei yksiselitteistä pienyrityksen määritelmää ole olemassa. Pienyrityksen tilintarkastus soveltamisohjeessa pienyritys määritellään seuraavasti:

1. Johto ja omistus on keskittynyt suppealle henkilöryhmälle; ja
2. yksi tai useampi seuraavista seikoista toteutuu:
 - a. vain harvoja tulon lähteitä;
 - b. vähemmän kehittynyt kirjanpito
 - c. rajalliset sisäiset kontrollit, jotka johdolla on mahdollisuus ohittaa.

Pienyritys voidaan siis määritellä kvantitatiivisesti tai kvalitatiivisesti. Tässä tutkimuksessa pienyritys nähdään yrityksenä, jonka johtajana on usein yrityksen omistaja, sen koko on toimialan muihin yrityksiin suhteutettuna pieni sekä sillä ei ole pitkälle kehittyntä formaalia rakennetta, jonka seurauksena kirjanpito- ja valvontajärjestelmä ovat melko yksinkertaistettuja. Yrittäjällä tai johtajalla tarkoitetaan pääsääntöisesti yrityksen omistajayrittäjää. Pienyrityksen määritelmään haluttiin ottaa mukaan edellä mainitun kvalitatiivisen määritelmän lisäksi myös kvantitatiiviset raja-arvot, sillä pienyrityksen määrittäminen molemmilla tavoin luo kattavamman kuvan ja samaa määritelmää voidaan käyttää monissa eri yhteyksissä. Tutkimuksessa käytettävät pienyrityksen raja-arvot ovat Euroopan komission suosituksen mukaisia, sillä niitä suositellaan käytettäväksi koko Euroopan alueella ja Suomessakin niitä käyttää muun muassa tilastokeskus omissa tilastoissaan. Näin ollen tutkimuksessa käytettävät pienyrityksen kvantitatiiviset rajat ovat:

1. Yrityksen palveluksessa on vähemmän kuin 50 työntekijää; ja
2. yrityksen vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma on alle 10 miljoonaa euroa.

Tässä tutkimuksessa pienyritystä ei ole jaettu pienempiin alakategorioihin kuten mikroyrityksiin, vaan pienyrityksen määritelmä pitää sisällään myös kaikki nämä.

2.2 Tilintarkastusvelvollisuus

Tilintarkastuksen tavoitteet määritellään tilintarkastusalan standardeissa ja suosituksissa. Tilintarkastuksella pyritään siihen, että tilintarkastaja voi antaa lausunnon siitä, onko tilinpäätös kaikilta olennaisilta osiltaan laadittu sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti. Suomessa tilintarkastuksen tavoitteena on, että tilintarkastaja voi antaa lausunnon siitä, antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätös-säännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot tarkastuskohteen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta sekä ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätök-sen tiedot ristiriidattomia. (KHT-yhdistys 2009, 219) Pienyritykset ovat varsin yleisesti muualla maailmassa vapautettu tilintarkastuksesta, sillä sen ei ole katsottu olevan tarpeellista. Sen sijaan Suomessa tilintarkastuksen lakisääteisyyttä on perinteisesti pidetty tärkeänä. (Huuhtanen 1994, 306) Vuonna 2007 Suomi päätti kuitenkin seura-ta monien muiden maiden esimerkkiä ja tilintarkastusvelvollisuus poistettiin pienim-miltä yrityksiltä.

Tilintarkastuslain 4.2 §:n mukaan tilintarkastaja voidaan jättää valitsematta yhteisös-sä, jossa sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on täyttynyt enintään yksi seuraavista edellytyksistä:

- 1) taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa;
- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa; tai
- 3) palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä.

Vaikkei yritys olisi yllä olevan määritelmän mukaan tilintarkastusvelvollinen, ja jos yhtiöjärjestyksessä, yhtiösopimuksessa tai säännöissä kuitenkin määrätään tilintar-kastuksesta ja tilintarkastajan valinnasta, täytyy yrityksessä toteuttaa lakisääteinen tilintarkastus. Jotta pienyritys voisi hyödyntää tilintarkastuksen vapaaehtoisuutta tilin-tarkastuslain 4.2 §:n rajoissa, yrityksen on muutettava yhtiöjärjестystä, sääntöjä tai yhtiösopimusta (Horsmanheimo & Steiner 2008, 420). Jos tilintarkastajaa koskevia määräyksiä ei sen sijaan ole sisällytetty yhtiön sääntöihin, yrityksen ei tarvitse tehdä muutoksia, eikä sen tarvitse valita tilintarkastajaa, jos se alittaa edellä mainitut raja-arvot.

Tilintarkastuksen tarpeellisuus ja tilintarkastuksen poistaminen pieniltä yhtiöiltä on aiheuttanut laajaa keskustelua niin ulkomailla kuin kotimaassakin. Ulkomaista tutkimusta tilintarkastuksen tarpeellisuudesta edustavat muun muassa Tabone ja Baldacchino (2003), jotka tutkivat pienyritystilintarkastuksen tarpeellisuutta omistajien johtamissa pienissä yrityksissä. Heidän lähtökohtanaan oli ajatus siitä, että jos tilintarkastuksen tärkeimpänä tehtävänä katsotaan olevan osakkeenomistajien edun turvaaminen, tilintarkastuksen voidaan katsoa olevan melko hyödytöntä pienyrityksessä, sillä omistus ei ole usein eriytynyttä pienissä yrityksissä. Suomalaista keskustelua aiheesta edustavat esimerkiksi Rehn (2005) ja Huuhtanen (1994). Rehnin (2005, 18) mukaan suurin osa pienyrityksistä todennäköisesti käyttäisi tilintarkastuspalveluita, vaikka tilintarkastusvelvollisuus poistettaisiin pienimmiltä yrityksiltä. Tämä artikkeli on kuitenkin kirjoitettu ennen tilintarkastuslain uudistamista, jolloin Rehn (2005) saattoi vain spekuloida tilintarkastusvelvollisuuden poistamisen seurauksena syntyviä vaikutuksia. Tämän takia Rehn (2005, 18) esitteleekin artikkelissaan lähinnä vain niitä etuja, joita tilintarkastus tuottaa yritykselle itselleen, sen omistajille sekä muille sidosryhmille, eikä puutu lainkaan niihin raja-arvoihin, joiden perusteella tilintarkastusvelvollisuudesta voitaisiin luopua. Myös Huuhtanen (1994, 307) oli päätenyt tutkimuksessaan samaan tulokseen kuin Rehn (2005) ja uskoi, että yrittäjät toteuttaisivat tilintarkastuksen ilman lakisääteistä pakkoakin ja tilintarkastusta pidettiin yleisesti ottaen tarpeellisena kaikissa muissa yrityksissä paitsi yhden miehen yrityksissä. Tutkimuksesta kävi myös ilmi, että tilintarkastuskustannusten taso ja tyytyväisyys tilintarkastajaan vaikuttavat siihen, toteuttaisivatko yrittäjät vapaaehtoisesti tilintarkastuksen (Huuhtanen 1994, 307). Näihin tutkimuksiin vedoten tilintarkastus näyttäisi olevan suosiossa pienyrityksien keskuudessa myös tilintarkastusvelvollisuuden poistamisen jälkeen.

Tilintarkastusvelvollisuuden poistamisen takana oli ajatus siitä, ettei tilintarkastuksen katsottu olevan tarpeellinen pienyrityksille. Huuhtasen (1994, 306) mukaan eräänä syynä lakisääteisen tilintarkastuksen tarpeettomuuteen voidaan pitää pienyritysten poikkeavaa rakennetta, jossa johdon ja osakkeenomistajien edut ovat yhteneviä. Tämä johtuu pienyrityksissä yleisesti siitä, että osakkeenomistajat toimivat yleensä aktiivisesti yrityksen johdossa, eikä omistus ole eriytynyttä.

Kevennetyn IFRS-normiston ansiosta muutkin kuin noteeratut yhtiöt voivat laatia tilinpäätöksen noudattaen kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja. Pk-yrityksen tilinpäätöksen käyttäjä on usein yrityksen omistaja, rahoittaja tai verottaja, minkä takia tilinpäätöksen informaatiotarpeet ovat hyvin erilaisia verrattuna noteerattuihin yhtiöihin, mutta kevennetty IFRS-normisto tarjoaa tähän ratkaisun. (Tiihonen & Suomela 2007, 26) Pk-yrityksille on annettu myös helpotuksia ja ohjeita siitä, miten ne voivat soveltaa ISA-standardeja (International Standards on Auditing) tilinpäätöksissään. Tämän lisäksi alan keskustelussa on käynyt ilmi, että eräs vaihtoehto pk-yritysten tilintarkastukselle voisi olla yleisluonteinen tarkastus ja varmennuspalvelut. Pk-yritykset kannattavat yleisluonteista tarkastusta ISA-standardien sijasta kustannuksiin ja vastuukysymyksiin vedoten. Tämän lisäksi ISA-standardeja on kritisoitu siitä, että ne jättävät vähemmän tilaa ammatillisen arvostelukyvyn käyttämiseen ja nostavat tilintarkastuskustannuksia varsinkin pk-yrityksissä. (Rehn 2009, 35-36) Yleisluonteista tarkastusta tukee se, ettei se vaadi erilaisten standardien ja suositusten tiukkaa seuraamista, vaan se mahdollistaisi pienyrittäjien erityisten tarpeiden huomioon ottamisen ja joustavuuden. Yleisluonteinen tarkastus voisi olla yrittäjän näkökulmasta erittäin hyvä korvike lakisääteiselle tilintarkastukselle, sillä se mahdollistaisi yrityksen taloudellisen tilan selvittämisen tehokkaasti, mutta kuitenkin ilman liiallista dokumentointia ja byrokratiaa, joka ei ole relevanttia pienissä yrityksissä.

2.3 Pienyritystilintarkastuksen erityispiirteet

Tilintarkastuksen katsotaan usein perustuvan agenttiteoriaan, jossa johtajat toimivat osakkeenomistajien, eli päämiesten, agentteina. Tällöin tilintarkastuksen roolina on valvoa tätä suhdetta. Pienyritystilintarkastuksessa tällaista suhdetta ei kuitenkaan ole, sillä osakkeenomistajat ovat hyvin usein aktiivisesti mukana yrityksen toiminnassa. Jos tilintarkastusta tarkasteltaisiin ainoastaan agenttiteorian pohjalta, tilintarkastuksella ei näyttäisi olevan juurikaan hyötyä pienyrityksille. Kun johto ja omistus ovat erittyneet, päämies on valmis maksamaan siitä, että agentin toiminta tarkastetaan, ja vastaavasti agentti on velvollinen tuottamaan päämiehen vaatiman taloudellisen informaation (Tabone & Baldacchino 2003, 388). Tilintarkastuksella on kuitenkin muita rooleja, jotka hyödyttyvät pienyrityksen kaikkia sidosryhmiä sekä yritystä itseään. Pienyhtiöiden tilintarkastus suoritetaan usein erityisissä olosuhteissa ja se poikkeaa

suurten yhtiöiden tilintarkastuksesta vähemmän kehittyneen dokumentointikäytännön johdosta. Tilintarkastus pienyrityksissä on tavallisesti myös pelkistetympää ja siihen osallistuu vähemmän tilintarkastusapulaisia. (KHT-yhdistys 2009, 580)

Koska pienyritykset ovat toiminnaltaan suppeita, tilintarkastajan tiedon hankkiminen yrityksestä ja sen dokumentointi ja hallinta on helpompaa ja nopeampaa kuin suurten yhtiöiden tilintarkastuksessa. Kirjanpitoaineisto on usein yksinkertaistettua, koska pienyrityksessä kirjanpidosta vastaa useimmiten vain yksi henkilö tai vaihtoehtoisesti kirjanpito on ulkoistettu kokonaan tilitoimistolle. Toisaalta yksinkertaistettu kirjanpito voi myös kasvattaa riskiä siitä, että tilinpäätös on virheellinen (KHT-yhdistys 2009, 582). Myös sisäisten kontrollien puute tai niiden vähyys saattaa lisätä riskiä tilinpäätöksen virheellisyydestä, sillä tällöin yrityksen johto ei pysty vaikuttamaan yritykseen sisäisessä toimintaympäristössä esiintyviin puutteisiin tarpeeksi tehokkaasti.

Aikaisemmasta alan kirjallisuudesta muun muassa Davison on pohtinut pienen yrityksen tilintarkastuksen erityispiirteitä. Hän esitti artikkelissaan (Davison 1979, 61) neljä tapaa, jolla pienyritystilintarkastus eroaa normaalista tilintarkastuksesta:

- 1) Tilintarkastaja ei usein saa riittävästi luotettavaa ja ulkopuolisen vahvistamaa tietoa tilintarkastuksen tueksi, vaan joutuu luottamaan johdon antamiin tietoihin.
- 2) Koska sisäinen valvontajärjestelmä on puutteellinen, tilintarkastaja ei voi vähentää tarkastustoimiaan luottamalla sisäiseen valvontaan. Tämän takia hänen täytyy tehdä yksityiskohtaista tarkastustyötä, joka saattaa aiheuttaa tarpeettomia kustannuksia ja tilintarkastustyön resurssien tarpeetonta tuhlausta.
- 3) Pienyrityksissä usein esimerkiksi kassanosto on heikommin kirjattu kuin suurissa yrityksissä, jolloin tilintarkastajalle saattaa syntyä epäilyksiä sen suhteen, onko kirjanpito toteutettu hyvän kirjanpitotavan mukaisesti.
- 4) Tilintarkastaja voi joutua pohtimaan riippumattomuuttaan, jos hän on ainakin jossain määrin tai jopa kokonaan tehnyt itse tarkistettavan yrityksen kirjanpidon ja tilinpäätöksen.

Eräs pienyritystilintarkastuksen erityispiirre on yrityksen lähipiirin merkittävyys. Lähipiiritapahtumat ovat tavanomaisia yksityishenkilön tai perheen omistamassa ja johtamassa yrityksessä, ja pienen kokonsa puolesta nämä liiketapahtumat ovat usein

merkittäviä. Erityisesti pienyrityksissä esittämättä jääneiden lähipiiritapahtumien riski voi olla korkea, koska yrittäjä ei välttämättä ole täysin tietoinen lähipiirikäsitteen sisällöstä, ja näin ollen tilintarkastaja saattaa kokea tarpeelliseksi selvittää käsitteen sisältö yrittäjälle, jotta riski saadaan laskettua riittävälle tasolle. (KHT-yhdistys 2009, 588)

Pienyritystilintarkastuksessa tilintarkastajan rooli eroaa jonkin verran tavanomaisesta tilintarkastuksesta. Horsmanheimon ja Steinerin (2008, 424) mukaan pienessä yrityksessä tilintarkastajan rooli yrityksen puolueettomana neuvonantajana korostuu. Tämä johtuu siitä, että omistajayrittäjä toimii usein sekä hallituksen jäsenenä, toimitusjohtajana että osakkeenomistajana, eikä hän ole oikeudellisten kysymysten tai laskenta-toimen asiantuntija. Näin ollen omistajayrittäjä tarvitsee tilintarkastajan asiantunte-
musta koskien yritysten kirjanpitoa, verotusta ja sen oikeudellisia ongelmia. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 424) Myös osakkeenomistajille syntyy pienyrityksessä erilaisia velvollisuuksia verrattuna suurempien yhtiöiden osakkeenomistajiin. Koska pienyrityksen osakkeenomistajat toimivat usein aktiivisesti yrityksen johdossa, he saavat kaiken tarvitsemansa tiedon yhtiön taloudesta ja heillä syntyy näin myös velvollisuus seurata yhtiön talouden kehitystä (Mäkinen 1998, 382).

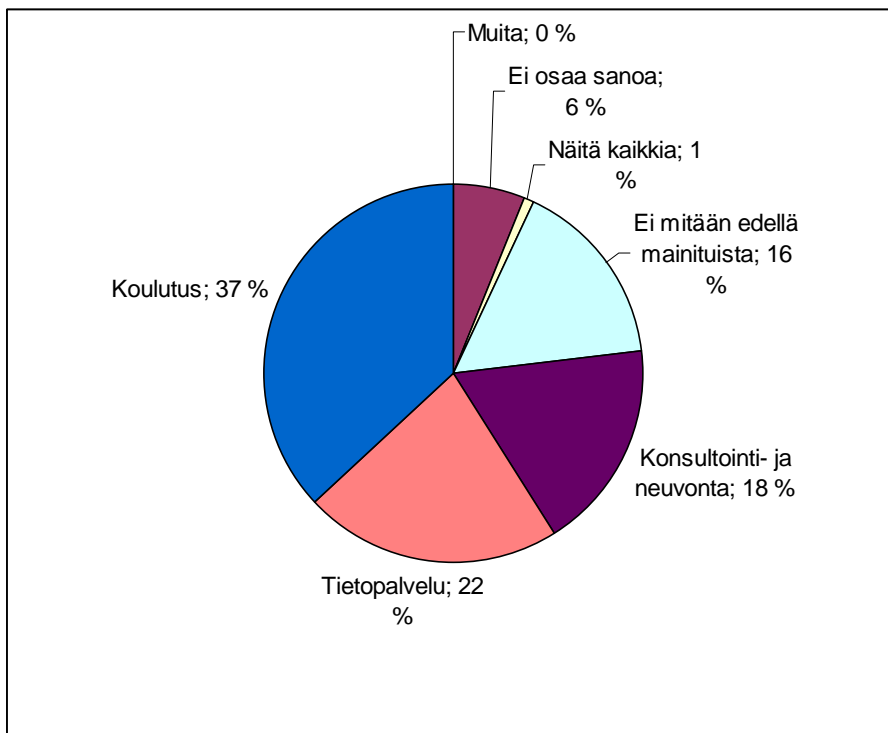
3 TILINTARKASTAJAN PALVELUT PIENYRITYKSILLE

3.1 Asiantuntijapalvelut

Tilintarkastajan rooliin kuuluu valvontatehtävän lisäksi myös neuvonantotehtävä (Horsmanheimo & Steiner 2008, 27). Lakisääteisen tilintarkastuksen lisäksi tilintarkastajaa voidaan käyttää myös tilanteissa, joissa halutaan puolueetonta ja luotettavaa neuvonantoa yrityksen toimintaa koskevista taloudellisista tai oikeudellisista asioista. Tilintarkastuslain 1§:n 2 momentin mukaan lakia sovelletaan myös muihin tilintarkastajan tarjoamiin palveluihin kuin lakisääteiseen tilintarkastukseen, eli kaikkeen sellaiseen toimintaan, jota tilintarkastaja tekee tilintarkastajan ominaisuudessa. Tällaisia palveluita voivat olla esimerkiksi tilintarkastajan konsultointipalvelut (Aho & Vänskä 1996, 109). Kun tilintarkastaja löytää tilintarkastusta tehdessään virheitä tai puutteita yrityksen kirjanpidossa, tilinpäätöksessä tai verolaskelmissa, syntyy myös kysymys siitä, miten tällainen virhe tai puute olisi korjattavissa. Tällöin tilintarkastaja harjoittaa neuvonantotoimintaa käyttämällä asiantuntijuuttaan laskentatoimen ja oikeudellisten asioiden tuntemisessa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 27)

Tilintarkastajan tarjoamien neuvonta- ja asiantuntijapalveluiden tutkimus ei ole perinteisesti ollut kovin suosittu tutkimuskohde. Sen sijaan pienyrityksille tarjottavista yleisistä neuvontapalveluista on tehty useampia tutkimuksia (Boedeker et al. 1995; Harju & Pukkinen 2004). Boedeker et al. (1995) tutkivat pk-yrityksille tarjottavia asiantuntijapalveluita puhelinhaastattelujen avulla sekä sitä, millaisille asiantuntijapalveluille tulevaisuudessa voisi olla kysyntää. Harju ja Pukkinen (2004) ovat myös tutkineet asiantuntija- ja neuvontapalveluiden tarjontaa, mutta rajanneet tutkimuksensa koskemaan ainoastaan uusia ja vähän aikaa toimineita mikroyrityksiä. Lisäksi tutkimusryhmiteltiin vahvasti julkisiin ja yksityisiin neuvontapalveluihin. Tutkimukset ovat tuottaneet jonkin verran samankaltaisia tuloksia. Varsinkin neuvontapalveluiden käytön yleisyydestä näyttää vallitsevan yksimielisyys: suurin osa pienyrityksistä on ainakin joskus käyttänyt neuvontapalveluita ja yksityisten tahojen tarjoamat palvelut, johon myös tilintarkastaja palveluineen kuuluu, ovat selvästi suosittumia kuin julkisten tahojen palvelut (Harju et al. 2004; 41-42, Boedeker et al. 1995, 146,148).

Pienyrityksissä tilintarkastajan asiantuntijapalveluiden käytöllä on suurempi merkitys kuin muissa yrityksissä, joissa yritystoimintaa koskevia palveluita saadaan muutakin kautta (Horsmanheimo & Steiner 2008, 27). Tämä johtaa siihen, että pienyritykset saattavat käyttää tilintarkastajan palveluita, vaikka eivät olisi tilintarkastuslain mukaan velvollisia suorittamaan tilintarkastuksen, kuten haastateltava B oli tehnyt. Asiantuntijapalvelut pitävät sisällään monia erilaisia yrittäjälle tarjottavia palveluita. Näitä ovat muun muassa konsultointi- ja neuvontapalvelut, tietopalvelut tai koulutuspalvelut. Boedeker et al. (1995, 119) on tutkinut näiden palveluiden tarvetta pienyritysten lähitulevaisuudessa:

Kuvio 1. Asiantuntijapalveluiden tarve lähitulevaisuudessa palvelumuodon mukaan (Boedeker et al. 1995, 119)

Kuviosta nähdään, että koulutuspalvelut ovat asiantuntijapalveluista kysytyimpiä. Tilintarkastaja ei normaalisti tarjoa koulutuspalveluja, mutta sen sijaan erilaiset tieto-, neuvonta- ja konsultointipalvelut kuuluvat tilintarkastajan tavalliseen palvelutarjontaan. Yhdessä nämä palvelut muodostavat kuviossa enemmistön yrittäjien asiantuntijapalveluiden tarpeesta, joten voidaankin sanoa, että tilintarkastajan tarjoamat palvelut muodostavat suuren osuuden yritysten tarvitsemista asiantuntijapalveluista. Näin ollen voisi olettaa, että tilintarkastajan palvelut ovat kysytyjä ja niille näyttäisi olevan

tarvetta. Boedekerin (1995) tutkimus on kuitenkin tehty jo 1990-luvulla, joten kuvion osoittaman asiantuntijapalveluiden tarpeen jakautumisen paikkaansapitävyyteen nykymaailmassa tulee suhtautua sopivalla kriittisyydellä.

Yrittäjä tarvitsee konsultointipalveluja erilaisissa tilanteissa läpi yrityksen elinkaaren. Jo yrityksen perustamisvaiheessa saattaa olla tarpeellista käyttää ulkopuolisten asiantuntijoiden tietoja ja taitoja onnistuneen käynnistymisen turvaamiseksi varsinkin, jos yrittäjän omat tiedot ja taidot eivät riitä. Tämän lisäksi tilintarkastajan asiantuntijapalveluita voidaan käyttää muun muassa strategian määrittelyyn, yrityskaupan toteuttamiseen, uuden menetelmän tai järjestelmän kehittämisen tai käyttöönottoon tai kansainvälisten yhteyksien luomiseen. Yrittäjä voi tarvita konsultointipalveluita myös omien suunnitelmien ja ajatusten testaamiseen tai tilintarkastajan luotettavan ja täydentävän tiedon tuomiseen yritykseen sen olosuhteiden tai tavoitteiden muuttuessa. (PKT-säätiö 2000, 10-11) Myös haastateltavat olivat hyödyntäneet tilintarkastajan konsultointi- ja asiantuntijapalveluita. Molemmat haastateltavat olivat lähestyneet tilintarkastajaa ja hänen tarjoamiaan palveluita testatakseen omia ajatuksiaan. Haastateltava A oli kertonut tilintarkastajalle epäilyksistään tilitoimiston toiminnan oikeellisuudesta, ja tilintarkastuksen jälkeen tilitoimiston toiminnasta löydettiin virheitä. Haastateltava A oli hakenut tilintarkastajan asiantuntija-apua myös osakkeiden myynnissä yrityksen omistajanvaihdoksessa. Haastateltava B oli käyttänyt tilintarkastajan palveluita yrityksen toimipaikan vaihtamisen yhteydessä. (Haastateltava A&B 2010)

Boedekerin et al. (1995, 17) mukaan pk-yritys tarvitsee asiantuntijapalveluita, jotka:

- vapauttavat yrittäjän rajalliset aikaresurssit tehokkaampaan käyttöön
- edesauttavat yrityksen kansainvälistymistä
- edesauttavat asiakaslähtöistä, markkinalähtöistä ajattelua
- kehittävät yrityksen strategista suunnittelua
- hyödyntävät joustavuuden ja nopeuden kilpailutekijänä
- opastavat innovaatioiden kaupallistamiseen
- edesauttavat toimivan yritysidean kehittämistä
- edesauttavat ulkopuolisen informaation tulkintaa ja hyödyntämistä.

Konsultointipalvelujen ja niitä tarjoavien konsultointiyritysten valikoima on laaja. Konsultit tarjoavat oman erityisalueensa mukaisesti yritystoiminnan kehittämiseen liittyviä neuvontapalveluja yritysideokehittelyä yrityksen kasvattamiseen. (Harju et al. 2004, 34) Konsultointipalveluja tarjoava tilintarkastaja tutkii, suunnittelee ja ehdottaa ratkaisuja ja toimenpiteitä yrittäjälle, ja on aina vastuussa antamiensa tietojen oikeellisuudesta. Varsinaiset päätökset ja toimenpidevaihtoehtojen valinnat tekee kuitenkin aina yrittäjä itse, ja on näin ollen myös vastuussa niiden seurauksista. (PKT-säätiö 2000, 21) Myös molemmat haastateltavat kertoivat tekevänsä kaikki varsinaiset päätökset itse. Haastateltava A kertoi kuuntelevansa tilintarkastajan neuvoja ja harkitsevansa vakavasti tämän ehdotuksia, mutta lopullisen päätöksen hän tekee kuitenkin aina itse. Tämän hän perusti ajatukseen siitä, että hän on itse oman yrityksensä ja oman alansa paras asiantuntija. Myös haastateltava B:n näkemykset olivat hyvin samankaltaisia. Hänen mukaansa tilintarkastajan antama informaatio antoi lähinnä vain varmuutta haastateltavan omaan päätökseen, ja oli sitä mieltä, että yrittäjän täytyy seisoa aina itse päätöksensä takana. Haastateltava B sanoikin, että vaikka tilintarkastaja olisi kuinka ammattitaitoinen tahansa, yrittäjän on aina itse tehtävä lopullinen päätös. (Haastateltava A & B 2010)

Kaikki pienyritykset eivät kuitenkaan käytä neuvonta- ja konsultointipalveluita. Suurin syy sille, miksi asiantuntijapalveluita ei käytetä, on se, etteivät yrittäjät usko asiantuntijapalveluiden käytölle olevan tarvetta. Muita syitä asiantuntijapalveluiden käyttämättömyyteen ovat tietämättömyys asiantuntijapalveluista, palveluiden kalleus, oman toimialan erityisasiantuntemustarpeet ja toisaalta saavutettavuus. (Boedeker et al. 1995, 78) Koska suurin syy asiantuntijapalveluiden hylkäämiseen näyttää olevan näennäinen tarpeettomuus yrittäjän näkökulmasta, tilintarkastusyhteisöt voisivat aktiivoida palveluidensa käyttöä tiedottamalla näistä palveluista enemmän pienyrityksille. Yrittäjien näkemys siitä, että yrityksessä ei tarvita asiantuntijapalveluita saattaa myös johtua siitä, etteivät yrittäjät kykene tunnistamaan konsultoinnin tarvetta, jolloin palveluiden markkinointi on erittäin haasteellista. Myös molemmat haastateltavat toivoisivat, että saisivat enemmän tietoa tilintarkastajan tarjoamista palveluista esimerkiksi erilaisten pienyrittäjille suunnattujen tiedotustilaisuuksien muodossa (Haastateltava A&B 2010).

3.2 Tilintarkastajan riippumattomuus

Tilintarkastusalan standardit ja suositukset (KHT-yhdistys 2009, 54) jakavat tilintarkastajan riippumattomuuden määritelmän kahteen osaan: mielen riippumattomuuteen ja näkyvään riippumattomuuteen. Mielen riippumattomuus on asennoitumista, joka mahdollistaa lausunnon antamisen ilman ammatillista harkintaa vaarantavia vaikutuksia, jolloin henkilö pystyy toimimaan rehellisesti sekä säilyttämään objektiivisuuden ja ammatillisen harkintakyvyn. Näkyvä riippumattomuus on sen sijaan sellaisten seikkojen ja olosuhteiden välttämistä, jotka ovat niin merkittäviä, että kolmas osapuoli, joka tuntee kaiken relevantin tiedon, käytetyt varotoimet mukaan lukien, kohtuudella päättelisi tilintarkastajan rehellisyyden, objektiivisuuden tai skeptisyyden vaarantuneen. (KHT-yhdistys 2009, 54)

Tilintarkastus on keino luotettavan lausunnon hankkimiseksi yrityksen taloudellisesta asemasta ja näin ollen yrittäjän ja ulkopuolisten tulee voida luottaa tilintarkastajan asiantuntemukseen ja riippumattomuuteen (Aho & Vänskä 1996, 36). Tilintarkastuslain 24 §:n 2 momentin mukaan tilintarkastajalla täytyy olla edellytykset riippumattoman tilintarkastuksen toimittamiseen. Jos näitä edellytyksiä ei ole, tilintarkastajan on kieltäydyttävä vastaanottamasta toimeksiantoa tai luovuttava siitä. Samaisessa momentissa kuitenkin täsmennetään, ettei tilintarkastajan tarvitse luopua toimeksiannosta, jos riippumattomuutta uhkaavia tekijöitä on kokonaisuutena arvioiden pidettävä merkityksettömänä tai jos tilintarkastaja on ryhtynyt riippumattomuuttaan turvaaviin toimenpiteisiin.

Tilintarkastuslain 24 §:n 3 momentissa määritetään tekijöitä, jotka voivat vaarantaa tilintarkastajan riippumattomuuden lakisääteisessä tilintarkastuksessa. Tämä momentti ei kuitenkaan ota huomioon muita tilintarkastajan palveluita lakisääteisen tilintarkastuksen lisäksi. Muut tilintarkastajan palvelut, kuten konsultointi, saattaa synnyttää sellaisen riippuvuussuhteen, joka estää konsultoinutta tilintarkastajaa toimimasta myöhemmin yrityksen tilintarkastajana. Konsultoiva tilintarkastaja ei voi myöskään osallistua yrityksen päätöksentekoon liiketoimessa, joka tulee myöhemmin tarkastettavaksi (Aho & Vänskä 1996, 39). Tällöin kyseessä on oman työn tarkastamisen uhka ja se onkin yksi keskeisin pienyritysten tilintarkastuksessa esille nouseva riippumattomuuden vaarantava uhka. Oman työn tarkastamisen uhka syntyy tapauksessa,

jossa tilintarkastaja johtopäätöstä muodostaessaan joutuu arvioimaan aiemman tilintarkastuksensa tulosta tai jos tilintarkastaja on aikaisemmin ollut yrityksen palveluksessa sellaisessa asemassa, jossa hänellä on ollut mahdollisuus vaikuttaa tilintarkastukseen kohteeseen eli yritykseen (Miettinen 2004, 28). Esimerkiksi konsultointipalveluita antaessaan tilintarkastajan konsultoinnin tulokset näkyvät seuraavan vuoden tilinpäätöksessä, jolloin tilintarkastaja ei pysty enää arvioimaan sitä objektiivisesti, vaan hänellä on jo ennakkokäsitys yrityksen kirjanpidosta antamansa konsultoinnin takia.

Toinen erityisesti pienyrityksiin liittyvä riippumattomuuden uhka on läheisyyden uhka. Se voi syntyä, jos tilintarkastajalla on pitkään jatkuneet ja läheiset suhteet yrityksen henkilöstöön tai yrittäjään, joiden johdosta tilintarkastaja alkaa suhtautua liian myönteisesti asiakkaansa näkemyksiin (Miettinen 2004, 29). Jos yritys käyttää samaa tilintarkastajaa useita vuosia, voivat yrittäjän ja tilintarkastajan väliset suhteet muuttua liian tuttavallisiksi ja välittömiksi. Näin oli käynyt muun muassa haastateltava B:n kohdalla, jolla oli hyvin läheinen suhde tilintarkastaja-neuvonantajansa kanssa ja tämä suhde oli kehittynyt noin 20 vuoden ajan (Haastateltava B 2010). Tässä tapauksessa neuvonantajana toimiva tilintarkastaja ei todennäköisesti voisi suorittaa yrityksen lakisääteistä tilintarkastusta, sillä läheisyyden uhkaa ei pystyttäisi alentamaan riittävän alhaiselle tasolle edes varotoimien avulla. Läheisyyden uhan poistamiseksi yrityksen kannattaakin vaihtaa päävastuullista tilintarkastajaansa muutaman vuoden välein, sillä tästä saattaa koitua yritykselle hyötyä muun muassa siitä, että uusi tilintarkastaja huomaa jotain, mitä edellinen tilintarkastaja ei huomannut, sillä uusi tilintarkastaja näkee yrityksen aina uudessa valossa.

Tilintarkastajan tulisi tehdä johtopäätös tilintarkastusta koskevien riippumattomuusvaatimusten noudattamiseksi. Näin ollen tilintarkastajan tulisi:

1. hankkia relevanttia tietoa tilintarkastusyhteisöltä voidakseen yksilöidä sellaiset olosuhteet ja osapuolten väliset suhteet, joista aiheutuu riippumattomuutta vaarantavia uhkia, ja arvioida niitä;
2. arvioida tietoa, joka koskee tilintarkastusyhteisön noudattamien riippumattomuutta koskevien toimintaperiaatteiden ja menettelytapojen esille tullutta rikkomista, ratkaistakseen, aiheutuuko rikkomisesta riippumattomuutta vaarantava uhka;

3. ryhtyä asianmukaisiin toimenpiteisiin tällaisten uhkien poistamiseksi tai vähentämiseksi hyväksyttävälle tasolla varotoimia käyttäen; ja
4. dokumentoida riippumattomuutta koskevat johtopäätöksensä sekä näitä johtopäätöksiä tukevat asiaankuuluvat keskustelut, joita hän on käynyt tilintarkastusyhteisössä. (KHT-yhdistys 2009, 233)

Tilintarkastajan riippumattomuus ei kuitenkaan voi koskaan olla täysin ehdotonta, sillä tilintarkastusta suorittaessaan tilintarkastaja on tiedonsaannissaan riippuvainen yrityksen henkilökunnasta ja sen kirjanpito- ja muusta aineistosta. Näitä riippuvuutta aiheuttavia tekijöitä ei siis voida hävittää täysin, mutta ne voidaan minimoida tasolle, jolla ulkopuolinen voi perustellusti luottaa tilintarkastajan toimivan tarkastuksen suorittamisessa objektiivisesti. (Saarikivi 1999, 45-46)

4 TILINTARKASTUSPALVELUIDEN HYÖDYT

4.1 Tilintarkastuksen hyödyllisyyden mittaaminen

Yrityksen kokeman palvelun laatu ja hyöty koetaan usein rinnasteisina asioina (Boedeker et al. 1995, 149). Jotta palvelu tuottaisi hyötyä ja lisäarvoa, on tärkeää, millaisina asiakkaat näkevät palvelun. Meron (1995, 174) mukaan tilintarkastuspalveluiden arvon tuottamisessa on tärkeää, että yritykset mieltävät tilintarkastuksen oikein, koska tällöin ei ole enää merkitystä sillä, onko tilintarkastus pakollista vai ei. Kun palvelu tuottaa tuottaa hyötyä ja se antaa lisäarvoa yrittämiseen ja yrityksen menestymiseen, sitä myös ostetaan (Mero 1995, 174). Lisäarvon luominen yritykselle merkitsee viime kädessä sen markkina-arvon parantamista (Waltz 1998, 246).

Waltzin (1998, 247-248) mukaan tarkastajan antamilla suosituksilla, jotka tuottavat paljon lisäarvoa, on tiettyjä yhteisiä ominaisuuksia. Paljon lisäarvoa tuottavat suositukset muun muassa

- ottavat huomioon, miten tarkastettu organisaatio luo arvoa. Suositukset näin ollen tukevat organisaation roolia, eivätkä häiritse sitä.
- edistävät positiivista muutosta, eivätkä paikallaan pysymistä.
- kohdistuvat tulevaisuuteen, sillä suositus, joka estää ongelman, on lähtökohdaisesti arvokkaampi kuin olemassa olevan ongelman korjaava suositus.
- tarjoavat parannuksia, jotka auttavat organisaatiota kilpailemaan menestyksellisemmin. Jos suuren lisäarvon omaavilla suosituksilla on yksi yhteinen tekijä, niin se on niiden organisaation kilpailukykyä parantava ominaisuus. (Waltz 1998, 248)

Tilintarkastuspalveluista syntyvän hyödyn mittaaminen on usein vaikeaa ja aikaa vievää. Myös objektiivisten tulosten löytäminen voi olla vaikeaa, sillä yrittäjät, eli palvelun käyttäjät, näkevät palvelusta koituvan hyödyn subjektiivisesti ja ainoastaan heidän näkökulmastaan tarkasteltuna. Suosituimpia subjektiivisia menetelmiä ovat kyselytutkimukset, erilaiset yrittäjille kohdistetut tyytyväisyyskyselyt ja haastattelut. Kyselytutkimuksella saadaan tilastollista dataa, josta voidaan vetää johtopäätöksiä ja sitä voidaan käsitellä erilaisin tilastollisin menetelmin, mutta palvelusta koituvan hyödyn

arviointi on edelleen subjektiivista, koska yrittäjät arvioivat itse palvelun hyödyllisyyden. Toinen vaihtoehto on haastattelututkimus, jonka avulla ei niinkään pystytä tekemään johtopäätöksiä, vaan pyritään lähinnä etsimään vahvistusta kyselytutkimuksen tuloksiin (Koskela 1990, 82-83).

Tilintarkastuspalveluista koituvat hyödyt voidaan jakaa esimerkiksi kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen lisäarvoon. Kvalitatiivista eli laadullista hyötyä voi syntyä esimerkiksi tilanteessa, jossa tilintarkastuksen ansiosta yrityksen tilitoimiston tekemät kirjanpidolliset virheet saadaan korjattua. Tällaisessa tapauksessa tilintarkastuksesta syntyvä hyöty on tieto siitä, että kirjanpidossa olevat virheet on korjattu ja oikein tehtynä se osoittaa yrityksen todellisen taloudellisen aseman. Esimerkkinä voidaan mainita haastateltava A:n saama hyöty lakisääteisestä tilintarkastuksesta. Haastateltavan tilitoimisto oli eritellyt yrityksen laskuista postikulut ja laskutti jokaisesta kirjauksesta erikseen. Tällainen menettely ei ollut hyvän kirjanpitotavan mukaista, sillä laskuista oli eritelty kirjauksia monille eri tileille, jotka olivat tarpeettomia. Tilintarkastajan puuttua asiaan ja huomautettuaan tästä tilitoimistolle yrityksen kirjanpitokustannukset alenivat, koska tilitoimiston laskuttamia kirjauksia oli huomattavasti vähemmän. Tällöin haastateltava A:n yrityksen saaman hyödyn arvo tilintarkastuksesta oli kirjanpito-kuluissa syntyneen säästön määrä sekä varmuus siitä, että kirjanpito oli oikein ja asiallisesti laadittu. (Haastateltava A 2010)

Tilintarkastajan tarjoamista asiantuntijapalveluista voidaan saada kvantitatiivista eli rahallista hyötyä esimerkiksi tilintarkastajan ehdottamista yritysjärjestelyistä ja siihen liittyvästä neuvonnasta. Haastateltava A kertoi saaneensa rahallista hyötyä tilintarkastajan antamista neuvoista yrityksen osakkaanvaihdoksessa. Aikaisemmin haastateltava omisti yrityksensä yhdessä miehensä kanssa, mutta tilintarkastaja suositteli yrityksen omistuksen siirtämistä kokonaan haastateltavalle. Tilintarkastaja auttoi yrittäjäpariskuntaa osakkeiden sopivan myyntihinnan määrittelyssä. Haastateltavan aviomies suostui myymään osuutensa, koska myyntihinnan oli määritellyt ulkopuolinen toimija ja myyntihintaa voitiin näin ollen pitää oikeudenmukaisena. Tilintarkastajan antaman veroneuvonnan ansiosta osakkeiden myyntihinta pystyttiin määrittelemään niin, ettei myyjälle eikä ostajalle tullut veroseuraamuksia. Tilintarkastaja neuvoi haastateltavaa myös hakemaan erillistä lupaa tilanteeseen, jossa osakkeet vaihtoivat omistajaa, yrityksellä oli tappiollinen vuosi ja osakkeista siirtyi yli puolet haastatelta-

van omistukseen. Jollei tällaiseen tilanteeseen olisi anottu erikseen lupaa, edellisen vuoden tappiota ei olisi voitu lukea verotuksessa yrityksen hyväksi. Haastateltavan mukaan tilitoimisto ei ollut maininnut tällaisesta tilanteesta mitään ja pitikin sitä erittäin hyödyllisenä, että tilintarkastaja tiedotti häntä asiasta. (Haastateltava A 2010) Myös haastateltava B koki saavansa rahallista hyötyä tilintarkastajan tarjoamista asiantuntijapalveluista. Haastateltava B keskusteli tilintarkastajansa kanssa toimipaikan vaihtamisesta liiketilasta haastateltavan kotona toimivaan ateljeehen. Tilintarkastaja auttoi haastateltavaa tutkimaan yrityksen tunnuslukuja ja kannattavuutta ja tekemään päätöksen toimipaikan vaihtamisesta, josta lopulta koitui yritykselle taloudellista säästöä, jonka voidaan katsoa olevan tilintarkastajan tarjoaman konsultointipalvelun arvo. (Haastateltava B 2010)

Koska tilintarkastajan palvelut jakaantuvat sekä lakisääteisiin tehtäviin, kuten varsinaiseen tilintarkastukseen, sekä asiantuntijapalveluihin, voidaan myös näistä syntyvät hyödyt ryhmitellä samoin. Seuraavissa kappaleissa on käsitelty tilintarkastuspalveluista koituvia hyötyjä ensin lakisääteiseen tilintarkastukseen ja sen jälkeen tilintarkastajan asiantuntijapalveluihin liittyen.

4.2 Lakisääteinen tilintarkastus

4.2.1 Yritys ja sen omistajat

Lakisääteisen tilintarkastuksen tarpeellisuudesta pienyrityksille ja sen tuottamasta hyödystä on tehty useita tutkimuksia erityisesti ennen ja jälkeen tilintarkastusvelvollisuuden poistamisen pienyrityksiltä. Muun muassa Huuhtanen (1994) on tehnyt pienyrityksiä koskevan kyselytutkimuksen, jonka avulla hän on tutkinut, kuinka tarpeellista tilintarkastus on pienyrittäjille ja onko heillä tarvetta lakisääteiseen tilintarkastukseen ilman lainsäädännössä asetettua tilintarkastusvelvollisuutta. Yleisesti ottaen tutkimuksesta kävi ilmi, että suurin osa yrittäjistä oli joko erittäin tai melko tyytyväisiä tilintarkastajansa toimintaan.

Eräs tärkeä lakisääteisestä tilintarkastuksesta koitua hyöty on **yrittäjän saama varmuus** siitä, että kirjanpito, tilinpäätös ja hallinto on järjestetty asiallisesti ja oikein.

Huhtasen (1994, 308) mukaan yrittäjät katsovat tilintarkastuksen tärkeimmiksi kohdealueiksi kirjanpidon ja tilinpäätöksen laillisuusvalvonnan sekä verolainsäädännön noudattamisen ja vasta kolmanneksi tärkeimmäksi kohdealueeksi johdon konsultoinnin. Tilintarkastajan tehtävänä onkin todistaa, että tilinpäätöksessä annettu informaatio on oikeaa ja riittävää, ja jos näin ole, siitä täytyy tehdä huomautus (Helenius 1989, 425). Tämä on erityisen tärkeää niille pienyrityksille, jotka ovat ulkoistaneet taloushallintonsa tilitoimistoille, koska tällöin tilintarkastajan laillisuusvalvonta ulottuu myös tilitoimiston toimintaan. Sekä yrittäjän että tilintarkastajan kannattaa edistää tilitoimiston korkeaa laatua, sillä se vähentää omaa riskiä mahdollisten laiminlyöntien tai virheiden aiheuttamista vahingoista. Pienyrityksissä taloushallinto on usein ulkoistettu tilitoimistolle, koska yrityksessä ei itsessään ole tarvittavaa taloudellista tietotaitoa eivätkä näin ollen voi valvoa itse tilitoimiston toimintaa. Useimmiten vasta tilintarkastaja onkin ensimmäinen, joka ulkopuolisena arvioi tilitoimiston tuottaman palvelun tasoa yrittäjän puolesta. (Rantalainen 1999, 438-439) Myös haastateltava A koki saavansa hyötyä siitä, että lakisääteisen tilintarkastuksen yhteydessä arvioitiin tilitoimiston palvelua. Tilintarkastuksen yhteydessä hän sai kuvan yrityksensä tilasta sekä varmuuden siitä, että kerran vuodessa varmistettiin kaiken olevan oikein. (Haastateltava A 2010) Pienyhtiössä tilintarkastaja voidaankin nähdä luottamuksen synnyttäjänä (Mäkinen 1998, 383).

Tilinpäätös laaditaan ensi sijassa osakkeenomistajille, jotka pystyvät sen perusteella tekemään yhtiökokouksessa asianmukaiset päätökset, kuten tilinpäätöksen vahvistamisen ja päätöksen voitonjaosta. Toisaalta yksittäiset osakkeenomistajat miettivät oman sijoituksensa mielekkyyttä ja kannattavuutta samojen tilinpäätöstietojen perusteella. (Helenius 1989, 427) Jotta nämä päätökset pystyttäisiin tekemään ja arvioimaan sijoituksen kannattavuutta, tilintarkastuksella on suuri painoarvo oikeellisuuden todistamisessa ja siinä, että tilinpäätös on tehty voimassa kulloinkin olevien säännösten mukaisesti. Pienyrityksessä tilintarkastuksen merkitys on kuitenkin hyvin erilainen kuin suuremmissa yrityksissä, sillä yrityksen johto ja omistus ovat usein sama asia.

Koska tilintarkastus siis varmistaa tilinpäätöksen laillisuuden ja oikeellisuuden, sitä voidaan pitää **yrityksen turvallisuustekijänä**. Erityisesti pienyrityksissä turvallisuus on tärkeä asia, sillä yrityksillä ei usein ole kirjanpidon ja verotuksen osaamista ja se saattaa tuoda yrityksille suuria taloudellisia ongelmia. Eräs turvallisuutta luovista teki-

jöistä on tilintarkastajan riippumattomuus. (Mero 1995, 173) Pienyritys voi saada jopa uusia ideoita tilintarkastuksen yhteydessä, sillä ulkopuolinen toimija katsoo aina yritystä uusin silmin. Haastateltava B yhtyi myös ajatukseen siitä, että puolueeton tilintarkastaja voi nähdä yrityksessä asioita, joita ei ole aiemmin huomattu. Haastateltava oli käyttänyt jo monta vuotta nykyistä tilintarkastajaansa ja oli hyvin tyytyväinen tämän palveluihin, eikä tarvetta tilintarkastajan vaihtamiseen ollut. Haastattelussa tuli kuitenkin ilmi, että haastateltava uskoisi uuden tilintarkastajan, joka ei tunne kyseistä yritystä, tuovan uutta tietoa, mutta se ei silti ollut haastateltavan mielestä tarpeeksi suuri syy tilintarkastajan vaihtamiseen. (Haastateltava B 2010) Saattaakin olla, että tilintarkastajan tuomat hyödyt uusien ideoiden ja ratkaisujen muodossa eivät ole tarpeeksi suuri peruste tilintarkastajan valintaan, vaan suurimpana kriteerinä voi olla tilintarkastajan ja yrittäjän välinen henkilökemia ja syvä luottamussuhde.

Rehnin (2005, 20) mukaan omistajayrittäjä ei välttämättä tarvitse varmuutta oman yhtiönsä taloudesta, sillä hän tuntee sen itse parhaiten. Tilintarkastuksen rooli **yrityksen tilinpäätöksen oikeellisuuden varmentajana** ja turvallisuustekijänä voidaan nähdä tärkeämpänä yrityksen ulkopuoliselle sijoittajalle kuin omistajayrittäjälle. Tämä johtuu siitä, että ulkopuolinen sijoittaja, joka ei osallistu yhtiön toimintaan, tarvitsee varmuuden siitä, että johdon esittämä tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot (Rehn 2005, 20). Näin ollen lakisääteisen tilintarkastuksen tehtävä oikeellisuuden varmentajana voi houkutella ulkopuolisia sijoittajia.

Haastattelut näyttävät kuitenkin eroavan jonkin verran Rehnin (2005, 20) näkemyksistä. Molempien yrittäjien haastatteluista kävi ilmi, ettei kummallakaan ollut riittävää taloudellista osaamista, jolla he olisivat pystyneet arviomaan kokonaan yritystensä taloudellisen tilan, vaan molemmat pitivät tilintarkastajaa tärkeänä yrityksen taloudellisen tilan selvittäjänä ja turvallisuustekijänä. Tällöin tilintarkastaja toimi yrittäjien tiedon puutteen kompensoijana, joka varmensi tilinpäätöksen ja kirjanpidon oikeellisuuden heidän puolestaan. On totta, että yrittäjä tuntee oman yrityksensä itse parhaiten, mutta tämä koskee lähinnä vain yrityksen jokapäiväistä liiketoimintaa, eli sitä, mistä yrittäjä saa elantonsa, eikä kaikkia yrityksen osa-alueita, mitä Rehn (2005, 20) artikkelissaan tarkoitti. Varsinkin taloushallinto ja yrityksen strateginen johtaminen ovat osa-alueita, joissa yrittäjällä ei usein ole tarpeeksi vankkaa tietopohjaa. Tilintarkasta-

ja voikin auttaa yrittäjää hahmottamaan omaa yritystään paremmin yhteisillä keskusteluilla, joissa käydään läpi esimerkiksi yrityksen menestystekijät ja uhat.

Haastateltava A piti lakisäateistä tilintarkastusta tärkeänä sen suhteen, että kerran vuodessa hoidettiin kaikki yrityksen asiat kuntoon, sillä yrittäjällä itsellään ei ollut osaamista tähän. Myös haastateltava B koki saaneensa hyötyä tilintarkastajan palveluista, vaikkei hän ollutkaan teettänyt koskaan lakisäateistä tilintarkastusta. Sen sijaan haastateltava B kävi tilintarkastajansa kanssa säännöllisesti tilinpäätöksen tekemisen aikaan läpi yrityksen tunnusluvut, joka osaltaan korvasi varsinaisen tilintarkastuksen. Haastateltava koki saaneensa palvelun avulla yrityksen nykyisestä tilasta oikean kuvan, joka sai hänet pysähtymään pohtimaan yrityksen toimintaa. Tätä hän piti erittäin tärkeänä, sillä hänen mukaansa kiireinen yrittäjä ei usein itse pysähdy miettimään, miten yrityksen asiat todellisuudessa ovat. (Haastateltava A & B 2010)

4.2.2 Yrityksen ulkopuoliset sidosryhmät

Lakisäateisen tilintarkastuksen rooli turvallisuustekijänä ei koske ainoastaan yritystä itseään, vaan myös sen ulkopuolisia sidosryhmiä. Koska tilinpäätös varmentaa yrityksen taloudellisen tilan, se **lisää yrityksen luottamusta ulkopuolisten sidosryhmien silmissä**. Huuhtasen (1994, 308) tutkimuksen mukaan valtaosa yrittäjistä uskoo tilintarkastuksen vaikuttavan verottajan ja rahoittajien käsityksiin yrityksestään erittäin tai melko paljon. Mäkisen (1998, 382) mukaan pienyritysten tilintarkastuksella voidaan saavuttaa velkojien luottamus, koska tilintarkastus varmentaa yrityksen tilinpäätöksen luotettavuuden. Rahalaitokset ja luokituslaitokset luottavat yrityksen tilinpäätöksiin myöntäessään lainoja, takauksia tai tehdessään osamaksujärjestelyjä (Rehn 2005, 20). Toisaalta pankeilla ja esimerkiksi verohallinnolla on kuitenkin mahdollisuus saada kaikki tarvitsemansa tieto suoraan yrityksistä (Mäkinen 1998, 382). Vaikka pankki voikin saada tarvitsemansa tiedot suoraan yritykseltä, ne eivät kuitenkaan ole tällöin kenenkään ulkopuolisen ja puolueettoman toimijan vahvistamia. Näin ollen yrityksen itsestään antamiin tietoihin sisältyy aina suurempi riski tiedon virheellisyydestä, kuin tilintarkastajan antamiin tietoihin yrityksestä. Kun tarkastamattomaan tilinpäätökseen sisältyy riski sen virheellisyydestä, se saattaa nostaa myös vieraan pääoman kustannuksia (Rehn 2005, 21). Kontkasen (2004, 75) mukaan pankit las-

kevat tilinpäätöksien perusteella erilaisia tunnuslukuja ja siksi on tärkeää, että tilinpäätöksen esitysmuoto on sama kaikilla asiakasyrityksillä. Tällöin tilintarkastajan ammattitaito esitettyjen tietojen varmentajana on erittäin tärkeä pankeille. Tilintarkastaja onkin ”rahoittajan edellytys tilinpäätöksen oikeellisuuden varmistamiseksi” (Kontkanen 2004, 75).

Myös verottaja käyttää hyväkseen tilintarkastajan varmentamaa tilinpäätöstä. Ranniston (1999, 408) mukaan tilintarkastajan ensisijaisena tehtävänä on omistajien edun valvonta. Osakkeenomistajien ja verottajan intressit ovat kuitenkin osittain samanlaiset: osakkeenomistajat haluavat yrityksen välttävän arvioverotukselta, joka toimitetaan, mikäli verottaja ei voi luottaa yrityksen kirjanpitoon. Näin ollen molemmat tahot odottavat tilintarkastajan varmentavan yrityksen kirjanpidon luotettavuuden, johon verotus voidaan perustaa. Omistajat valitsevat tilintarkastajan varmistamaan puolestaan, että yritystä on hoidettu asianmukaisesti ja että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan yrityksen taloudellisesta asemasta. Näin ollen on luonnollista, että tilintarkastaja valvoo veroasioissa ennen kaikkea omistajien ja siten yhtiön etua. (Rannisto 1999, 409)

Yrityksen velkojat ja verottaja eivät ole ainoita yrityksen ulkopuolisia sidosryhmiä, jotka voivat hyötyä yrityksen tilinpäätöksen puolueettomasta varmentamisesta. Tietoa yrityksen tilinpäätöksen ja sen taloudellisen tilan oikeellisuudesta voivat käyttää hyväkseen myös yrityksen toimittajat ja asiakkaat arvioidessaan sopimuskumppaninsa luotettavuutta. Haastateltava A (2010) kertoi asiakasyrityksensä tilintarkastuksen vaikuttaneen siihen, myikö yritys asiakkaalle tavaroita laskulla vai ennakkomaksulla. Haasteltavan mukaan tilintarkastus ei kuitenkaan luonut luotettavuutta, vaan lähinnä kertoi asiakasyrityksen taloudellisen tilan puoleettoman silmin. Haastateltava oli muun muassa kieltäytynyt myymästä asiakkaalle laskulla, koska tilintarkastuskertomuksessa tilintarkastaja suositteli yhtiön viemistä selvitystilaan. Ainakin kahden yrityksen kohdalla haastateltava kertoi säästyneensä taloudellisilta vahingoilta, koska hänellä oli ollut kyseisten yritysten tilintarkastuskertomukset käytössään. Kummankaan yrityksen kohdalla suunnitellut kaupat eivät toteutuneet. (Haastateltava A 2010) Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että mitä enemmän tilintarkastuksesta uskotaan olevan hyötyä sidosryhmille, sitä tarpeellisemmaksi se katsotaan.

Myös Rehn (2005, 20) määrittelee lakisääteisestä tilintarkastuksesta saatavat hyödyt tilintarkastuksen turvallisuustekijän ja luottamuksen synnyttäjän roolin kautta. Hänen mukaansa yleisellä tasolla ammattitilintarkastuksesta saatavat edut ovat

- ammattimaisessa tilintarkastuksessa noudatetaan standardisoituja toimintatapoja, mikä antaa tilinpäätöksiin korkean tason varmuuden, jolloin tilinpäätöksiin voidaan luottaa ja ne ovat helposti ymmärrettävissä
- sidosryhmät voivat luottaa tilintarkastajiin, jotka ovat julkisen laadunvalvonnan kohteena, tämä edellyttää tarvittaessa myös riittävän tehokkaita sanktioita
- talouden kannalta on parempi, jos yritysten julkaisemaan informaatioon voidaan luottaa. (Rehn 2005, 20)

Tabonen ja Baldacchinon (2003, 387-388) mukaan lakisääteinen tilintarkastus täyttää kaksi tärkeää roolia. Ensinnäkin se tuottaa tietoa yrityksen ulkopuolisille sidosryhmille, joilla ei ole suoraa omistusta tai intressiä yritykseen, mutta jotka kuitenkin vaikuttavat sen toimintaan. Toiseksi, sillä on positiivinen vaikutus myös yrityksen johtoon ja henkilökuntaan. Näin ollen tilintarkastuksen voidaan katsoa hyödyttävän yrityksen johtoa, jonka tehtävänä on laatia tilinpäätös, sekä osakkeenomistajia, jotka ovat yksi tärkeimmistä ryhmistä, jolle lakisääteinen tilintarkastus on suunnattu. Pääosin tilintarkastajan voidaan katsoa kuitenkin edustavan yhtiön omaa etua. Tämä johtuu siitä, että yhtiön menestys antaa sen hyvinvoinnista riippuville sidosryhmille mahdollisuuden hyötyä siitä enemmän mitä parempi yhtiön menestys on riippumatta sidosryhmien vastakkaisista intresseistä. (Helenius 1989, 429)

Huhtasen (1994, 307) mukaan yrittäjät eivät aina valitse tilintarkastajaansa ammattitaidon perusteella vaan tehtävään valitaan mieluummin sopiva kuin pätevä henkilö. Esimerkiksi haastateltava B (2010) piti tilintarkastajan tärkeänä ominaisuutena sitä, että hän osaa katsoa nimenomaan pientä yritystä. Tilintarkastajan luotettavuuteen ei niinkään vaikuttanut koulutus ja pätevyys, vaan tilintarkastajan persoona ja helposti lähestyttävyys.

Vaikka omistajayrittäjä saakin varmuuden siitä, että tilinpäätös ja kirjanpito on laadittu oikein, lakisääteinen tilintarkastus ei kuitenkaan tuota muuta suoranaista hyötyä omistajalle. Sen sijaan yritys, ja näin ollen myös sen omistajayrittäjä, voi saada välillistä hyötyä tilintarkastuksesta sen kuvan kautta, jonka yritys antaa tilintarkastuk-

sen avulla yrityksen sidosryhmille, kuten rajoittajille, alihankkijoille ja asiakkaille (Ittonen 2004, 22).

4.3 Asiantuntijapalvelut

Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tilintarkastuksen lisäksi myös erilaiset asiantuntijapalvelut. Hyvänä tilintarkastajana pidetään sellaista, joka raportoi muistakin kuin lakisääteisistä asioista (Mero 1995, 174). Konsultoinnin onnistumista ei voida helposti määritellä. Vaikka konsultoinnin tavoitteet on asetettu tarkkaan, voi yrittäjällä olla jotain ääneen lausumattomia odotuksia. Yrittäjä voi olla epäluuloinen tai epävarma siitä ajatuksesta, että vieras henkilö tulee puuttumaan yrityksen sisäisiin asioihin. (PKT-säätiö 2000, 15) Toisaalta yrittäjän epävarmuus konsultointipalveluja kohtaan voi johdeta myös informaation puutteesta. Molemmat haastateltavat myönsivät, etteivät tiedä tarpeeksi tilintarkastajan palveluista eivätkä tiedä, millaisissa asioissa tilintarkastajaa voisi lähestyä. Haastateltava A:n mukaan tilintarkastajalla saattaisi olla enemmänkin annettavaa yritykselle, mutta hän ei vain osaa kysyä oikeita kysymyksiä tilintarkastajaltaan. (Haastateltava A&B 2010) Pienyritysten johtajat tarvitsevat nimenomaan keskustelukumppania ja neuvoja, mutta pienistä yrityksistä ei rahoituksen asiantuntijaa usein löydy. Tällöin tilintarkastajan rooli yrityksen neuvonantajana on tärkeä, koska hän tietää, mitä numerot tarkoittavat, ja milloin peli kannattaa viheltää poikki. (Hyvönen 2009a, 24)

Pienyrityksissä on harvoin taloustaitoisia ihmisiä, sillä usein yrittäjä tekee itse sitä, mistä hän tulonsa saa. Tämän takia yrittäjälle on tärkeää, että hän voi etukäteen ottaa yhteyttä asiantuntevaan tilintarkastajaan ja kysyä neuvoa muun muassa verotukseen tai vähennysoikeuksiin liittyvistä seikoista. (Hyvönen 2009b, 26) Myös haastateltavat kokivat hyödylliseksi sen, että tilintarkastaja neuvoi heitä yrityksen taloudellisissa asioissa. Tilintarkastajan voidaankin nähdä kuvastavan pienyrittäjän eräänlaista ***lainsäädännön konsultointitarvetta***, sillä pienillä yrityksillä ei ole usein käytettävissä omaa asiantuntijaa juridiikkaan liittyvissä kysymyksissä (Huuhtanen 1994, 308). Haastateltava A sai tilintarkastajaltaan neuvoja osakkeiden myynnistä ja niihin liittyvästä verotuksesta sekä käsittelystä kirjanpidossa, josta A:n yritykselle koitui taloudellista hyötyä. Haastateltava B ei sen sijaan ollut teettänyt lakisääteisistä tilintarkas-

tusta, mutta tilintarkastaja kävi säännöllisesti hänen kanssaan läpi yrityksen tunnusluvut ja tilinpäätöksen. Haastateltava B piti tätä hyödyllisenä, sillä yrittäjälle ei itsellään ollut tietoa siitä, mitä yrityksen tunnusluvut tarkoittavat ja tilintarkastajan tuotua faktat julki yrittäjä sai paremman kuvan yrityksen taloudellisesta tilasta. (Haastateltava A&B 2010)

Yrittäjät pitävät erittäin tärkeänä sitä, että **tilintarkastaja antaa palautetta**. Tällainen palaute voi olla joko suullista tai kirjallista, mutta pääasia on, että jonkinlaista palautetta annetaan. Jos tilintarkastuspalveluita kehitettäisiin tällaiseen suuntaan, se mahdollistaisi yrittäjän näkökulman entistä paremman hyödyntämisen tilintarkastajan asiantuntijapalveluissa. Toisaalta asiantuntijapalvelut ovat saaneet osakseen myös kritiikkiä siitä, etteivät ne ota huomioon pienyrittäjien erityistarpeita ja palautteen antamista. Meron (1995,174) mukaan monet yritykset eivät ole koskaan edes nähneet tai keskustelleet tilintarkastajansa kanssa. Näin tapahtuu usein varsinkin yrityksille, jotka ovat ulkoistaneet taloushallintonsa tilitoimistoille, jolloin tilintarkastus jätetään tilitoimiston hoidettavaksi ja yrittäjä saa siitä ainoastaan lakisääteisen kertomuksen ja laskun. (Mero 1995, 174) Myös haastateltava A:lla oli samankaltaisia kokemuksia ensimmäisestä tilintarkastajastaan. Haastateltavan mukaan hän ei ollut koskaan tavannut tilintarkastajaansa eikä keskustellut hänen kanssaan. Kerran vuodessa tilintarkastaja lähetti yrittäjälle tilintarkastuskertomuksen, muutamia yritykseen liittyviä tunnuslukuja, laskun sekä joulukortin. Haastateltava A:lla ei ollut tarpeeksi taloudellista kokemusta, jotta olisi pystynyt tulkitsemaan tilintarkastajan lähettämiä tunnuslukuja, eikä niiden mukana tullut minkäänlaisia tulkintoja. Haastateltava ei myöskään valinnut itse tilintarkastajaa, vaan yrityksen tilitoimisto järjesti kaiken ja suositteli tilintarkastajaa yrittäjälle. Tilitoimisto ja tilintarkastaja olivat läheisesti kytköksissä toisiinsa, ja tämä herättikin yrittäjän epäilykset tilintarkastajan pätevyydestä. Tilintarkastaja ei esimerkiksi puuttunut kirjanpitäjän tekemiin, huolimattomuudesta johtuviin virheisiin, jotka tuottivat yritykselle taloudellista vahinkoa. Tästä syystä haastateltava olikin vaihtanut tilitoimiston ja tilintarkastajan. (Haastateltava A 2010)

Haastateltava A:n (2010) kokemukset tuovat esiin sen, missä kohdin tilintarkastajien tulisi kehittää palveluitaan. Varsinkin palvelun asiakaslähtöisyydessä löytyisi kehitettävää. Haastateltava A:n tapauksessa tilitoimiston kirjanpitäjän ja hänen suosittelijansa suhde saattoi olla jopa niin läheinen, että se voi vaarantaa tilintarkastajan

riippumattomuuden. Tilitoimiston kirjanpitäjällä oli tapana suositella samaa tilintarkastajaa kaikille asiakkailleen ja samalla järjesti myös tilintarkastajalle asiakkaita. Tällaisessa tapauksessa tilintarkastajalla ei välttämättä ole intressiä tutkia tarkasti tilitoimiston toimintaa tai moittia sitä, sillä tilitoimistoon kohdistuva kritiikki saataisi katkaista läheisen suhteen tilitoimistoon ja näin ollen katkaista myös tilintarkastajan asiakasvirran.

Tilintarkastajan käyttämisestä keskustelukumppanina voi olla merkittävää hyötyä. Tilintarkastajalta voidaan etukäteen kysyä tilinpäätöstä koskevista asioista. Tämä onkin erittäin tärkeää, sillä tilintarkastaja on usein ainoa ulkopuolinen henkilö, jonka kanssa yrittäjä voi **testata ideoitaan**. Meetterin (2009, 45) mukaan keskusteleminen luottamuksellisesti yritystä koskevista asioista edellyttää molemminpuolista vuorovaikutusta yrittäjän ja tilintarkastajan välillä. Tämä vuorovaikutus voi syntyä esimerkiksi yrittäjän kiinnostuksesta talousasioihin tai siitä, että tilintarkastaja ymmärtää asiakkaansa liiketoimintaa ja yrittämistä. (Meetteri 2009, 45) Tilintarkastajalle on myös tärkeää **asettua yrittäjän asemaan** ja ajatella asioita niistä lähtökohdista, joissa yrittäjä työskentelee (Mero 1995, 174). Jos yrittäjällä ei sen sijaan ole kiinnostusta toimialaansa tai yrityksensä talouteen, vuorovaikutus voi kärsiä (Meetteri 2009). Yrittäjä arvostaa osaamista ja ammattitaitoa nimenomaan lakien tulkintaan liittyvissä asioissa, mutta lisäksi yrittäjä odottaa myös selväkielistä palautetta. Yrittäjät tarvitsevat etenkin keskustelua eri vaihtoehdoista ja tällaisten palveluiden tarjoaminen voi nostaa tilintarkastajan yrittäjän silmissä yhdeksi yrityksen tärkeimmistä sidosryhmistä. (Mero 1995, 147) Myös haastatteluissa esiin tulleet seikat vahvistavat Meetterin (2009) näkemykset. Haastateltava B:n mukaan hänen luottamuksensa tilintarkastajaan kasvaa, kun tilintarkastajalla on ymmärrys juuri hänen kokoisensa yrityksen toiminnasta, mutta osittain luottamuksen syntymiseen vaikuttaa myös tilintarkastajan persoonallisuus (Haastateltava B 2010). Haastateltava B:n kohdalla yrittäjällä oli syvä luottamussuhde tilintarkastajaan, joka johtui nimenomaan siitä, että tilintarkastaja oli ollut mukana koko yritystoiminnan ajan ja näin ollen tiesi, mitä yrityksessä oli tapahtunut.

Eräs tärkeä tilintarkastajan tarjoama asiantuntijapalvelu liittyy veroasiantuntemukseen. Se sisältää yhteisön veroasioiden tarkastamisen ohella myös yhteisön neuvomista verotusta koskevissa asioissa, mikä voi olla laajempaa kuin lakisääteinen tilintarkastus edellyttää. Tätä palvelua voidaan kutsua verokonsultoinniksi. Tällaiseen

palveluun voi kuitenkin sisältyä uhka tilintarkastajan riippumattomuuden vaarantumisesta. (Rannisto 1999, 407) Tämä on vaarana erityisesti pienyritysten tilintarkastajilla, sillä pienyrityksen koon takia tilintarkastajan antama verokonsultointi saattaa näkyä yrityksen tilinpäätöksessä, jolloin tilintarkastajan riippumattomuutta vaarantaa oman työn tarkastamisen uhka. Ranniston (1999, 411) tekemä tutkimus osoitti, että verosuunnittelu oli kolmanneksi yleisin konsultointialue heti kirjanpidon ja laskentatoimen ongelmien sekä tilinpäätössuunnittelun jälkeen. Tutkimuksen mukaan kolme yleisintä verosuunnittelun osa-alueita olivat tilinpäätöksen verosuunnittelu, yrityksen omistajan verokysymykset ja yritysjärjestelyiden verovaikutusten selvittäminen. Haastateltava A (2010) oli käyttänyt tilintarkastajan tarjoamaa verosuunnittelua yritysjärjestelyssä, jossa haastateltava siirtyi yrityksensä ainoaksi omistajaksi ostamalla miehensä osakkeet. Tässä kohtaa tilintarkastaja neuvoi yrittäjää osakkeiden myynnin yhteydessä tapahtuvasta verotuksesta, josta yrittäjä kertoi saaneensa selvää rahallista hyötyä.

Tilintarkastajan palveluiden laadulla on suurta merkitystä siihen, kuinka hyödyllisenä yrittäjät pitävät asiantuntijapalveluita. Näin ollen palvelujen laatu ja hyöty näyttävät heijastavan asiantuntijapalveluita tarjoavaan organisaatioon kohdistettavia odotuksia. (Boedeker et. al 1995, 149) Haastateltava A kertoi saaneensa enemmän hyötyä tilintarkastajan tarjoamista konsultointipalveluista kuin lakisääteisestä tilintarkastuksesta. Tämä perustui siihen, että yrittäjä haki tilintarkastajan konsultointipalveluita nimenomaan tärkeisiin ja isoihin päätöksiin, jotka myös vaikuttivat suuresti yrityksen toimintaan. Haastateltavan mukaan yritys hakee konsultointipalveluita johonkin tiettyyn tarpeeseen, kun taas lakisääteinen tilintarkastus on pakollinen velvoite. (Haastateltava A 2010) Jos tilintarkastuspaveluista koituvaa hyötyä katsotaan tästä näkökulmasta, asiantuntijapalvelut tuottavat enemmän hyötyä, koska ne perustuvat yrityksen tarpeeseen.

Pienyritysten resurssit ovat usein rajalliset ja myös osaaminen monilla välttämättömillä yritystoiminnan osa-alueilla voi olla puutteellista varsinkin yritystoiminnan alkaessa. Tällaisessa tapauksessa ulkopuolisen asiantuntijapalveluita tarjoavan tilintarkastajan rooli yrityksen menestystekijöiden tunnistajana voi tuottaa yritykselle huomattavaa hyötyä. Jos yrityksessä on jo sen sijaan tunnistettu menestystekijät, asiantuntijapalveluilla voidaan tuottaa lisäarvoa näitä tekijöitä kehittämällä ja ylläpitämällä. (Boedeker 1995, 18-19) Tilintarkastaja voi tuottaa yritykselle lisäarvoa myös uuden infor-

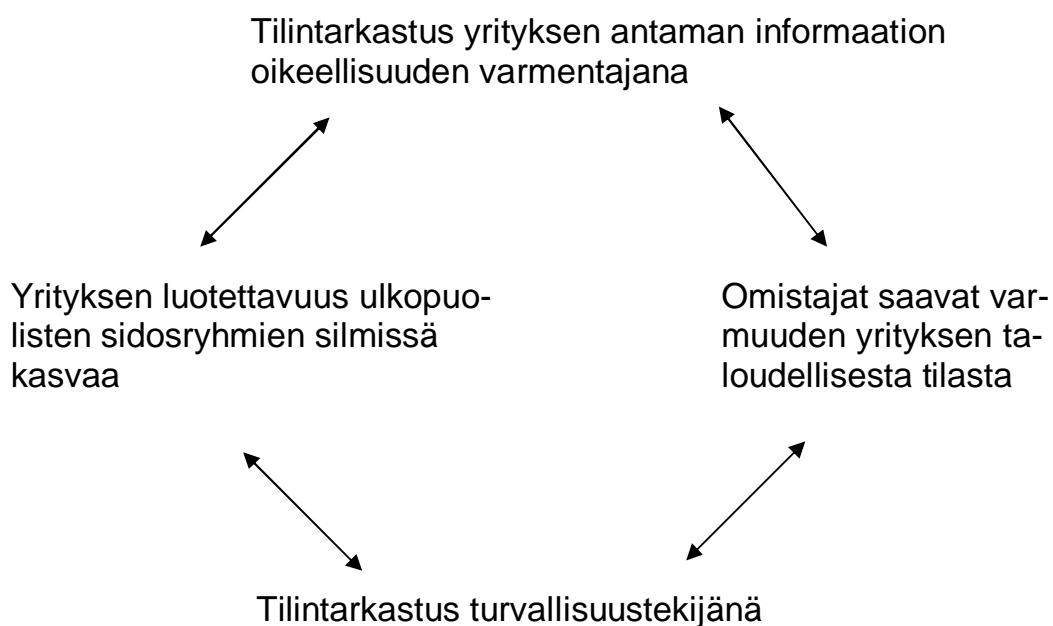
maation välittäjänä, jolloin hän voi välittää esimerkiksi informaatiota lakimuutoksista yrityksen johdolle. Pienyritysten johtajilla ei välttämättä ole resursseja seurata lain-säädännössä tapahtuvia muutoksia, joten he joutuvat kääntymään ulkopuolisen tilin-tarkastajan puoleen, jolla on asiantuntemusta muun muassa veroasioista, yhtiöiden myynti- ja ostotilanteista sekä uudelleenstrukturointitilanteista. (Rehn 2005, 20)

5 YHTEENVETO JA LOPPUPÄÄTELMÄT

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millaisia tilintarkastuspalveluita tilintarkastaja voi tarjota pienyrityksille ja millaisia hyötyjä näistä voidaan saavuttaa erityisesti pienyritysten näkökulmasta. Tutkimusmenetelmänä käytettiin lähinnä aikaisempaan kirjallisuuteen perustuvaa kirjallisuuskatsausta sekä pienyrittäjien haastatteluita, joilla pyrittiin vahvistamaan aikaisemman kirjallisuuden näkemyksiä. Tilintarkastajan palvelut voidaan jakaa tilintarkastajan toiminta-alueen perusteella lakisääteiseen tilintarkastukseen ja muihin tilintarkastajan lakisääteisiin tehtäviin sekä tilintarkastajan tarjoamiin asiantuntijapalveluihin.

Palvelusta koituvan hyödyn arviointi on usein subjektiivista, jonka mittaamiseen käytetään muun muassa erilaisia kyselytutkimuksia. Tilintarkastuspalveluista saatavat hyödyt voidaan jakaa karkeasti lakisääteisestä tilintarkastuksesta koituihin hyötyihin ja asiantuntijapalveluista saataviin hyötyihin. Alla olevissa kuvissa on ensin esitetty lakisääteisestä tilintarkastuksesta koituvat hyödyt ja sen jälkeen tilintarkastajan asiantuntijapalveluista syntyvät hyödyt pienyritykselle.

Hyödyt lakisääteisestä tilintarkastuksesta:

Kuvio 2. Lakisääteisen tilintarkastuksen synnyttämät hyödyt yritykselle.

Yllä olevasta kuvasta nähdään, että kaksi tärkeintä lakisääteisestä tilintarkastuksesta saatavaa hyötyä liittyvät tilintarkastukseen rooliin yrityksen antaman informaation oikeellisuuden varmentajana sekä tilintarkastuksen rooliin yrityksen neuvonantajana. Nämä roolit hyödyttävät sekä yritysten ulkopuolisia sidosryhmiä että yrityksen omistajia. Ulkoiset sidosryhmät hyötyvät lakisääteisestä tilintarkastuksesta lähinnä siitä, että ulkopuolinen ja puoleeton taho on varmentanut yrityksen itsestään antaman informaation, ja näin ollen sen luottamus lisääntyy ulkopuolisten sidosryhmien silmissä. Omistajat saavat myös varmennuksen tilintarkastuksen oikeellisuudesta ja tästä voi olla yhtä suurta hyötyä kuin ulkoisille sidosryhmille, koska pienyritysten omistajaryityillä ei ole usein tarvittavaa laskentatoimen tiettämystä arvioida itse yrityksensä taloudellista tilaa sen tuottaman taloudellisen informaation oikeellisuutta.

Tilintarkastajan tarjoamat asiantuntijapalvelut täyttävät pääasiallisesti kaksi roolia, jotka molemmat tuottavat yritykselle lisäarvoa ja hyötyä. Tilintarkastaja voidaan yhtäältä nähdä sekä yrityksen neuvonantajana että keskustelukumppanina. Alla olevassa kuvassa on eritelty näistä asiantuntijapalveluista syntyvät hyödyt:

Hyödyt asiantuntijapalveluista:

1. Tilintarkastaja neuvonantajana

- verotus
- laskentatoimi
- kirjanpito

2. Tilintarkastaja keskustelukumppanina

- omien ideoiden testaaminen
- palautteen saaminen tilintarkastajalta
- tilintarkastajan asettuminen yrittäjän asemaan

Kuvio 3. Yrityksen saamat hyödyt tilintarkastajan asiantuntijapalveluista.

Kuten kuvasta nähdään, asiantuntijapalveluiden kaksi roolia, tilintarkastaja neuvonantajana ja tilintarkastaja keskustelukumppanina, tuottavat molemmat erilaisia hyötyjä yritykselle. Kun tilintarkastaja tarjoaa asiantuntijapalveluita neuvonantajaroolissaan, yritys saa neuvoja verotukseen, laskentatoimeen ja kirjanpitoon liittyen. Tästä neu-

vonnasta yritykselle voi koitua joko rahallista tai laadullista hyötyä. Tilintarkastaja voi toimia myös yrittäjän keskustelukumppanina. Tällaisessa tapauksessa yrittäjä voi muun muassa testata omia ideoitaan keskustelemalla tilintarkastajan kanssa sekä saamalla palautetta. Yrittäjät myös katsovat hyödylliseksi sen, että tilintarkastaja pystyy asettumaan yrittäjän asemaan ja tarkastelemaan nimenomaan pientä yritystä (Hastateltava A&B 2010).

Tästä tutkimuksesta voi olla hyötyä sekä pienyrityksille että tilintarkastusyhteisöille. Pienyrittäjät saavat paremman käsityksen siitä, mitä tilintarkastajalla on tarjottavanaan ja mitä hyötyjä hänen tarjoamistaan palveluista on saatavissa. Tutkimuksesta on yhtäläisesti hyötyä myös tilintarkastusyhteisölle, sillä tutkimuksesta kävi ilmi, ettei pienyrittäjillä ollut tarpeeksi tietoa tilintarkastajan palveluista, ja eivätkä sen takia ole osanneet hyödyntää täysin näitä palveluita. Tilintarkastusyhteisöjen kannattaisi lisätä markkinointiaan pienyrityksille esimerkiksi erilaisten infotilaisuuksien tai tietoiskujen avulla, ja näin ollen saisivat lisää asiakkaita tästä lukumääräisesti suuresta pienyritysten ryhmästä. Jatkotutkimuksina voitaisiin esimerkiksi tutkia, miten tämä markkinointi pienyrityksille kannattaisi toteuttaa. Meron (1995, 174) mukaan tilintarkastusta voitaisiin markkinoida turvallisuustekijänä yrityksille. Jos turvallisuutta on mahdollista ostaa, yrittäjät varmasti ostasivat sitä, sillä yksi yrittäjyyden tärkeimmistä tunnusmerkeistä on riskinotto ja yrittäjät pyrkivät alentamaan toiminnallaan tätä mahdollisimman alhaiseksi.

Erään tarinan mukaan kaksi kenkätehtaan kauppaedustajaa lähetettiin Afrikkaan. Ensimmäisenä perille tullut sähkötti välittömästi pääkonttoriin: ”Älkää lähettäkö kenkiä, koska kukaan ei käytä täällä niitä”. Toinen kauppamies lähetti viestin: ”Lähettäkää välittömästi 2000 paria, kenelläkään ei ole täällä kenkiä”. Näin sama asia voidaan nähdä kahdella eri tavalla. Sama pätee myös tilintarkastuspalveluiden markkinointiin. Tilintarkastus ei ole perinteisesti antanut suurta painoarvoa pienyritystilintarkastukselle, kuten aikaisemmasta kirjallisuudesta on nähtävissä (Koskela 1990, DeAngelo 1981). Juuri tämän takia erityisesti pienyrityksille suunnatussa markkinoinnissa saattaisi piillä uusi markkinarako, jota ei ole vielä osattu hyödyntää sen täyteen potentiaaliinsa, koska pienyrityksiä on perinteisesti pidetty vähäpätöisenä markkina-alueena.

LÄHTEET

Aho, T. & Vänskä H. (1996) Tilintarkastuslaki ja hyvä tilintarkastustapa. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki.

Boedeker, M., Hurmerinta-Peltomäki, L. & Nummela, N. (1995) Asiantuntijapalvelut nyt ja tulevaisuudessa – yrittäjän näkökulma. Turun Kauppakorkeakoulun julkaisuja 8:1995.

Bridge, S., O'Neill, K. & Cromie, S. (2003) Understanding Enterprise, Entrepreneurship and Small Business. Palgrave Macmillan. 180-184.

Colbert, G. & Murray, D. (1998) The association between auditor quality and auditor size: an analysis of small CPA firms. *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 13, 135–150.

Davidson, I. H. (1979) The new accounting standards and the smaller company. *Accountancy*, 1979, 60-62.

DeAngelo, L. E. (1981) Auditor size and audit quality, *Journal of Accounting and Economics*, 3, 183–199.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2008) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Euroopan komissio (2006). Pk-yritysten uusi määritelmä – Käyttäjän opas ja ilmoitusmalli. Yritys- ja teollisuustoiminnan julkaisut [verkkodokumentti].

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_user_guide_fi.pdf

IFAC. (2006) Micro-entity Financial Reporting: Perspectives of Preparers and Users. Information Paper. Small and Medium Practices Committee.

Harju, J. & Pukkinen, T. (2004) Uusien ja vähän aikaa toimineiden mikroyritysten neuvontapalvelut. KTM Julkaisuja 23/2994.

Hay, David. (2003) The Value of Auditor in Reducing Risk. *New Zealand Management*. 18, 17-18.

Helenius, A. (1989) Kenen etuja valvoo tilintarkastaja? *Tilintarkastus* 1989, 6, 425-429.

Horsmanheimo, P. & Steiner, M-L. (2008) *Tilintarkastus – asiakkaan opas*. 2. painos. Helsinki, WSOY.

Huuhtanen, J-P. Tilintarkastus on yrittäjien mielestä tarpeellista. *Tilintarkastus – Revision* 1994, 4, 306-308.

Hyvönen, A. (2009a) Hyvä tilintarkastaja tuntee asiakkaansa nousuissa ja laskuissa. *Tilintarkastus – Revision* 2009, 1, 24-27.

Hyvönen, A. (2009b) Tilintarkastus tuo työrauhan pk-yrittäjälle. *Tilintarkastus – Revision* 2009, 2, 25-26.

Ittonen, K. (2004) Kun kissa on poissa, hiiret hyppivät pöydälle – Tilintarkastus kiinnostaa yrityksen lähipiiriä. Teoksessa *Tilintarkastukseen vai tarkastajat tilille – Tilintarkastuksella on pitkät perinteet*, koonnut Outi Järvi. Vaasan yliopisto.

KHT-yhdistys. (2009) *Tilintarkastusalan standardit ja suositukset 2009*. KHT-media. Helsinki.

Kontkanen, E. (2004) Rahoittaja edellyttää hyväksytyä tilintarkastajaa. *Tilintarkastus – Revision* 2004, 1, 75

Koskela, M. (1990) *Tilintarkastus pienissä ja keskisuurissa yrityksissä*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja, D-125. Helsinki.

Leppiniemi, J. (2004) Tilintarkastuspakko? Tilintarkastus – Revision 2004, 2, 8-15.

Meetteri, R. (2009) Neuvottelu- ja myyntitaitoja tarvitaan. Tilintarkastus – Revision 2009, 3, 44-45.

Mero, R. (1995) Tilintarkastus pienyritykselle mahdollisuuksien avain. Tilintarkastus – Revision 1995, 2, 173-174.

Miettinen, J. (2004) Milloin ystävänpalvelus muuttuu karhunpalvelukseksi? Liian läheinen suhde voi vaarantaa tilintarkastuksen. Teoksessa Tilintarkastukseen vai tarkastajat tilille – Tilintarkastuksella on pitkät perinteet, koonnut Outi Järvi. Vaasan yliopisto.

Mäkinen, L. (1998) Tilintarkastus pienyhtiössä. Tilintarkastus – Revision 1998, 5, 382-383.

PKT-säätiö. (2000) Liikkeenjohdon konsultointi pk-yrityksen voimavarana. Yritys ja konsultti 2000, 1. Helsinki.

Rannisto, M. (1999) Tilintarkastaja veroasiantuntijana – tilintarkastajien ja verotarkastajien näkökulmista tarkasteltuna. Tilintarkastus – Revision 1999, 6, 407-412.

Rantalainen, A. (1999) Tilintarkastaja – tilitoimisto – asiakas; mitä lisäarvoa tilintarkastaja voi antaa asiakkaalle? Tilintarkastus – Revision 1999, 6, 437-440.

Rehn, J. (2005) Pk-yhtiöiden tilintarkastus: Missä mennään – mitä on tulossa? Tilintarkastus – Revision 2005, 4, 18-22.

Rehn, J. (2009) Vaihtoehtoiset tarkastusmenetelmät puhuttavat maailmalla. Tilintarkastus – Revision 2009, 4, 34-37.

Rolleri, M. (1985). Auditing the small business. Journal of accountancy. 160, 2, 150-152.

Saarikivi, M-L. (1999) Tilintarkastajan riippumattomuus. Helsingin Kauppakorkeakoulu. Helsinki.

Tabone, N. & Baldacchino P. J. (2003) The statutory audit of owner-managed companies in Malta. *Managerial Auditing Journal*. 18, 5, 387-398.

Tiihonen, J. & Suomela, M. (2007) Kevennetty IFRS-normisto PK-yrityksille. *Tilintarkastus – Revision* 2007, 3, 26-32.

Tilastokeskus. (2010) Saatavilla www-muodossa:
http://www.stat.fi/meta/kas/pk_yritys.html. [viitattu 20.10.2010]

Waltz, A. (1998) Yrityksen lisäarvon tuottaminen – Lisäarvon tuottamisesta on tullut elinehto. *Tilintarkastus – Revision* 1998, 3, 246-248.

Yrittäjyys Suomessa. (2010) Saatavilla www-muodossa: <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/suomenyrittajat/yrittajyys Suomessa/>. [viitattu 7.10.2010]

Haastattelut:

Haastateltava A, 17.9.2010, Kouvola

Haastateltava B, 18.9.2010, Kouvola

PIENYRITTÄJIEN A JA B HAASTATTELUT - HAASTATTELURUNKO

Kuvaus yrityksen toimialasta ja yhtiömuoto.

Yleiskäsitys tilintarkastajista ja suhtautuminen tilintarkastuspalveluihin.

Tiedättekö mielestänne tarpeeksi tilintarkastajan tarjoamista palveluista, vai toivoisit-teko saavanne lisätietoja?

Millaisia tilintarkastajan palveluja olette käyttäneet ja mihin tarkoitukseen?

Mitä hyötyä käyttämästänne palvelusta oli yritykselle?

Oletteko tehneet päätöksiä, jotka pohjautuivat tilintarkastajan suosituksiin?

Kuinka luotettavana pidätte tilintarkastajia?

Kuinka suuren painoarvon annatte tilintarkastajan lausunnoille ja suosituksille?

Kuinka suuren osan taloushallinnostanne olette ulkoistaneet tilitoimistolle?

Pidättekö tilitoimiston toimintaa luotettavana?

Oliko lakisääteisestä tilintarkastuksesta hyötyä yrityksellenne?

Kuinka tärkeänä pidätte lakisääteistä tilintarkastusta pienyrityksessä?

Lisääkö lakisääteinen tilintarkastus mielestänne luotettavuutta velkojien silmissä?

Muita haastattelussa esiin tulleita ajatuksia.